

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Viktor Hejna

Vztah mezi typem osobnosti a spiritualitou

Bakalářská práce

2012

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Viktor Hejna**
Osobní číslo: **H09334**
Studijní program: **B6101 Filozofie**
Studijní obor: **Religionistika**
Název tématu: **Vztah mezi typem osobnosti a spiritualitou**
Zadávající katedra: **Katedra religionistiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Student nejprve představí teorii psychologických typů podle Carla Gustava Junga a její konkretizaci dotazníkem MBTI. V hlavní části práce se pak zaměří na vztah mezi psychologickými typy a spiritualitou, a to jednak teoreticky (s využitím odborné literatury), jednak prakticky (s využitím vlastního terénního výzkumu). Pro svůj terénní výzkum si zvolí nábožensky homogenní vzorek českých praktikujících křesťanů, u kterých bude zkoumat, zda se jejich spiritualita liší v závislosti na typu osobnosti podle dotazníku MBTI.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Čakrt, Michal. Typologie osobnosti. Praha: Management Press, 2004. Franz, Marie Luise von - Hillman, James. Jung's Typology. New York, NY: Spring Publications, 1971. Holm, Nils G. Úvod do psychologie náboženství. Praha: Portál, 1998. Jung, Carl Gustav. Psychological Types. In: Collected Works (Vol. 6). Princeton, NJ: Princeton University Press, 1971. Jung, Carl Gustav. The Structure and Dynamics of the Psyche. In: Collected Works (Vol. 8). Princeton, NJ: Princeton University Press, 1969. Kolaříková, Olga. "Pohledy na psychologii náboženství". Religio 4.1 (1996):3-15. Kolaříková, Olga. "Psychologie náboženství a osobnostní problematika". Československá psychologie 40.4 (1996):296-303. Moore, Robert L. (ed.). C. G. Jung a křesťanská spiritualita. Praha: Portál, 1998. Myers-Briggs, Isabel - Myers, Peter B. Gifts Differing: Understanding Personality Type. Palo Alto, CA: Davies Black Publishing, 1995. Myers, Katharine D. - Kirby, Linda K. Introduction to Type: Dynamics and Development, Exploring the Next Level of Type. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press, 1994. Nakonečný, Milan. Základy psychologie osobnosti. Praha: Management Press, 1993. Říčan, Pavel. Psychologie náboženství a spirituality. Praha: Portál, 2007. Smékal, Vladimír. Pozvání do psychologie osobnosti. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2004. Striženec, Michal. "Novšie trendy empirického výskumu v psychologii náboženstva". Religio 3.2 (1995):133-142.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Vít Machálek, Ph.D.

Katedra religionistiky

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2012

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentská 84

Mgr. Martin Fárek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2011

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 29. 6. 2012

Viktor Hejna

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat zejména vedoucímu své práce, Mgr. Vítu Machálkovi, Ph.D., a to za obětavou pomoc při psaní této práce.

Chci také poděkovat své manželce za to, že je mi dnem i nocí oporou a živoucím důkazem oddanosti a lásky a za její rady a pomoc při psaní.

Chtěl bych také poděkovat panu faráři PhDr. Jiřímu Pilzovi za pomoc při sestavování dotazníku na spiritualitu a ThMgr. Arturu Kamilu Rozánskému za podporu mého výzkumu mezi katolíky a samozřejmě také celé solnické farnosti a všem, kteří dotazník svědomitě vyplnili.

Velké díky patří mým rodičům, kteří mě vždy ve všem podporovali.

Souhrn

Typy osobnosti podle C. G. Junga konkretizovaných šestnácti typy v dotazníku MBTI autorkami Isabelou Briggs Myers a Katharinou Cook Briggs dává v dnešní době jeden z nejpoužívanějších, nejrozsáhlejších a nejkompexnějších obrazů o různých typech lidí.

Tato práce se zabývá zjištěním typu osobnosti podle dotazníku MBTI a zjištěním spirituality u vybraného vzorku praktikujících českých katolíků. Na základě tohoto zjištění je vyjádřen vztah mezi typem osobnosti a spiritualitou.

Cílem je posoudit, do jaké míry má typ osobnosti podle dotazníku MBTI vliv na spiritualitu a duchovní život člověka, jestli má nějaký typ větší sklon k víře v Boha a nějaký méně, či jak ten který typ víru prožívá a praktikuje ve svém běžném životě.

Práce dospívá k tomu, že skutečně existuje vztah mezi typem osobnosti, praktikováním víry a náboženskou konverzí.

Klíčová slova: MBTI, C. G. Jung, spiritualita, křesťanství, osobnost, dotazník, typologie

Summary

Personality types by C. G. Jung concretized with sixteen types in questionnaire MBTI by authors Isabel Briggs Myers and Katharine Cook Briggs makes today one of the most popular and the largest and the most complex images about different types of people.

This work deals with finding the type of personality by MBTI questionnaire and finding spirituality in the Czech sample of practicing Catholics. Based on this finding is expressed the relationship between the type of personality and spirituality.

The aim is to assess to what extent the type of personality by MBTI questionnaire has influence on spirituality and spiritual life of man. If some type has greater tendency to believe in God and if some type has less tendency or whether that type experiences his faith and how he practices it in his everyday life.

This work comes to the fact that there is indeed a relationship between the personality type and religious practices and religious conversion.

Keywords: MBTI, C. G. Jung, spirituality, Christianity, personality, questionnaire, typology

Úvod	9
1. Osobnost a typy osobnosti podle C. G. Junga a dotazník MBTI	11
1.1. Co je to osobnost a typ osobnosti	11
1.2. Základní rozdělení typů osobnosti podle C. G. Junga	13
1.3. Vznik MBTI a základní složky šestnácti typů podle MBTI	18
1.4. Charakteristiky šestnácti typů podle MBTI	24
2. Religiozita, spiritualita a náboženská zkušenost	34
2.1. Psychologie náboženství a náboženský prožitek	36
2.2. Křesťanská spiritualita	39
3. Terénní výzkum	44
3.1. Zjištění typu osobnosti	45
3.2. Zjištění spirituality	45
3.3. Průběh a Výsledky terénního výzkumu	47
Závěr	54
Bibliografie	56
Seznam použitých zkratk	58
Seznam příloh	59

ÚVOD

Nemůžeme usuzovat, že mysl každého člověka funguje na stejných zásadách jako ta naše. Všichni lidé, se kterými se v životě setkáme, neusuzují tak, jak usuzujeme my, nehodnotí věci tak, jak je hodnotíme my nebo je nezajímá to, co zajímá nás. Přesto, že jsou všichni lidé od sebe tak rozdílní, můžeme v jejich chování najít určité prvky, které jsou podobné. Podle těchto podobností můžeme lidi rozdělit do určitých skupin. K tomu slouží tzv. MBTI (Myers-Briggs Type Indicator), kterým se budu zabývat ve své práci.

K výběru tématu mě vedl fakt, že MBTI je velice rozšířený a osvědčený způsob jak zjistit typ osobnosti člověka, ale nezahrnuje dle mého názoru velmi důležitou součást života člověka, a to je jeho duchovní život - jeho kontakt s něčím, co ho přesahuje. Proto jsem se rozhodl vztáhnout MBTI i na duchovní život a prožívání člověka, neboť si myslím, že zde budou shledány určité souvislosti. Výsledkem by tedy mělo být jakési rozšíření MBTI a jeho šestnácti typů osobnosti o náboženskou stránku života člověka.

V první části práce budu vycházet především z psychologické literatury C. G. Junga a autorky MBTI dotazníku. Ve druhé části, která je zaměřena na religiozitu a spiritualitu, vycházím hlavně z článků „Bytostné já jako to odlišné“ a „Jungovská typologie a křesťanská spiritualita“ ze sborníku R. L. Moora. Druhá část se může místy zdát poněkud teologizující, je to ale proto, abych ve třetí části dobře nahlédl mysl katolických křesťanů, potřebuji pro ně i přirozené pojmy a potřebuji je chápat tak jak je chápou především oni.

Práci rozdělují do tří velkých tematických okruhů v podobě kapitol. Za zkoumaný vzorek jsem si vybral skupinu českých praktikujících katolíků. V práci užívám především literaturu, která se týká MBTI, a literaturu, která je zaměřená na duchovní život člověka a náboženské prožívání víry. Podkladem k práci mi jsou díla z pera švýcarského psychologa Carla Gustava Junga a hlavně díla jeho následovníků Isabely Myers Briggs, Katharine Cook Briggs a Petera Briggse, kteří vytvořili MBTI. V první kapitole, která slouží jako nezbytné uvedení do problematiky psychologie osobnosti a osobnostních typů, představím již zmiňovaný MBTI (Myers-Briggs Type

Indicator) a prameny, ze kterých autorky vycházely při tvoření koncepce MBTI. Ve druhé kapitole je hlavním tématem křesťanská spiritualita, kdy se budu zaměřovat na to, co ke spiritualitě (jak ji v této práci pojmám) patří, abych mohl dospět k otázkám, které by mi zodpověděly, jak ten který křesťan víru praktikuje, vnímá, prožívá v závislosti právě na MBTI. Třetí kapitola je zasvěcena již samotného terénnímu výzkumu a dotazníku, který moji respondenti vyplňovali. V této části jsou také uvedeny již výsledky dotazníku, kterým samozřejmě předchází samotná tvorba dotazníku. Dotazník má dvě části: 1. je zaměřena na zjištění typu osobnosti podle dotazníku MBTI. Vybral jsem si již velice dobře ověřený dotazník, mezinárodně uznávaný přímo od autorek MBTI z internetových stránek mypersonality.info. 2. část dotazníku zjišťuje spiritualitu jedince a tuto část jsem již tvořil sám. Třetí část již odhalí problém, kterým jsem se rozhodl zabývat a to tedy, jestli je možné vztáhnout typ osobnosti člověka na to jak prožívá, vnímá a praktikuje svoji víru. V podstatě první a druhá kapitola této práce odpovídá první a druhé části dotazníku.

Základem pro tuto práci byla tvorba dotazníku, který dostával svou konečnou podobu založenou na faktech, která jsem čerpal z použité literatury. Cílem této práce je určit (v rámci tématu) typy osobnosti u vybraného vzorku českých praktikujících katolíků, jaké preferují prožívání náboženství, jak svou víru vnímají a jakým způsobem ji praktikují. Poté výsledky vzájemně porovnám a procentuelně vyjádřím.

1. Osobnost a typy osobnosti podle C. G. Junga a dotazník MBTI

V této kapitole uvedu ve zkratce něco o tom, co je to osobnost, MBTI dotazník a z čeho vychází. Tato část odpovídá první části dotazníku, kde jsem zjišťoval typ osobnosti respondenta.

1.1. Co je to osobnost a typ osobnosti

Pojem osobnosti je používán v různých významech. V lidové řeči, ale i v historických vědách má hodnotící přízvuk, rozumí se jím vynikající nebo nějaký významný jedinec. Jiný význam má zase v právních vědách a v sociologii. Do psychologie byl pojem osobnosti zaveden až na počátku 20. století, kdy se ukazovala nutnost studovat duševní život člověka jako celek, a nikoli jen jako pouhý soubor jednotlivých funkcí (jako vnímání, myšlení, cítění, chtění), neboť vykazoval funkční jednotu, a kdy bylo nutno vysvětlit fakt, že na týž podnět různí lidé reagují různě. Někjaký podnět působí tedy na člověka (osobnost) a ten na to nějak reaguje.¹ Přesto, že na určitý podnět různí lidé reagují různě je možné najít i jedince, kteří by na stejný podnět reagovali podobně nebo dokonce stejně. Každý člověk má tedy nějakou osobitou strukturu osobnosti tomu člověku vlastní. Termín struktura vyjadřuje obecně stavbu nebo složení něčeho. V psychologii pak pojem struktura osobnosti vyjadřuje vnitřní uspořádání osobnosti, tj. skladbu jejích prvků, dispozic, které jsou chápány jako funkční elementy, resp. jako elementy funkcí různých kategorií (výkonu, motivace, hodnocení, formální reaktivity atd. – tj. schopnosti, motivy, postoje, temperament atd.). Struktura poukazuje na určitý trvalejší stav. Prvky struktury osobnosti, chápané jako dispozice různých druhů, představují psychické vlastnosti osobnosti, které tvoří různé třídy podle svých funkcí (schopnosti, temperament atd.) a které se mohou sdružovat v určité syndromy či typy osobnosti.²

V běžné řeči se často používají výrazy jako „měšťák“, „intelektuál“, „byrokrat“ nebo také „ňouma“ apod. Tyto výrazy vyjadřující určitou svéráznost

¹ M. Nakonečný, *Základy psychologie osobnosti*, s. 9.

² Tamtéž, s. 45.

daného jedince, která však nepřísluší jen jemu, nýbrž řadě dalších lidí, kteří tak v rámci určité svéráznosti vytvářejí skupinu, označovanou jako typ. Být typický znamená být svérázný, rázovitý, ale nikoli jedinečný, termín typ vyjadřuje sdílený svéráz, charakteristiku, která je vlastní celé skupině lidí, nikoli všem, ale jen některým lidem, kteří mají něco výrazně společného a kteří se od sebe v řadě dalších znaků liší (např. úroveň inteligence, zájmy apod.)

Psychologické pojetí typu vychází z poznatku, že psychické vlastnosti vytvářejí určité syndromy (soubory), které mohou být charakteristické pro určitý počet lidí. Britský psycholog německého původu H. J. Eysenck soudí, že pojmy typ a vlastnost jsou významově téměř totožné: řekneme-li např. o určitém člověku, že má vlastnost družnosti nebo, že je to je „družný typ“, znamená to v podstatě totéž.³

Chceme-li se zabývat osobností druhých co možná neobjektivněji, musíme se dobře vyznat ve své vlastní osobnosti, abychom tak mohli vyloučit nebo alespoň kontrolovat deformující působení zjednodušujících názorů na druhé. Ale zabývat se sebou samým je těžké, protože nám v tom brání strach z objevení stínů a potřeba být ve vlastních očích co nejpěknější. Co kdybychom o sobě zjistili něco nelichotivého? Pro každého poctivého znalce lidí platí slova Lao'c: „Kdo zná sebe, je chytrý, kdo zná druhé, je moudrý.“ Ještě závažnější je Kristův výrok: „Jak to, že nevidíš třísku v oku svého bratra, ale trám ve vlastním oku nepozoruješ?“⁴ Jedním z důvodů sebepoznání je odhalení vlastních východisek a sklonů, které nás vedou k tomu, že osobnost druhého člověka vidíme zkresleně.⁵ Toto sebepoznání a nezaujaté poznávání osobností jiných lidí spatřuji jako velmi důležité a myslím, že dotazník MBTI je výtečný prostředkem k uskutečnění obojího.

³ M. Nakonečný, *Základy psychologie osobnosti*, s. 113

⁴ Lukáš 6:41

⁵ V. Smékal, *Pozvání do psychologie osobnosti*, s.12-13.

1.2. Základní rozdělení typů osobnosti podle C. G. Junga

C. G. Jung je autorem typologie, kdy rozděluje lidi na introverty a extraverty a pak také podle čtyř psychických funkcí, které jsou nezávislé na obsahu: racionální myšlení a cítění; iracionální čítí a intuici.⁶

Pozorujeme-li lidi, říká C. G. Jung, zjišťujeme, že někteří jsou koncentrováni na sebe, jiní na své okolí. To jsou dva základní životní vztahy, které vytvářejí habitus (celkový stav), a zabarvují tak zážitky i jednání. Projevuje se v nich zaměření životní energie (libida) dovnitř (na subjekt) nebo navenek (na objekt, okolí). Podle tohoto zaměření lze pak lidi třídit na introverty a extraverty.

Člověk, který je extravert je víc zaměřen navenek, na realitu, na objekty, je společensky založený, otevřený, přístupný, čínorodý, závislý na mínění ostatních, myslí, cítí a jedná ve vztahu k objektu, je adaptabilní a prakticky založený.

Oproti tomu, člověk, který je introvert je více zaměřen na sebe sama, na svůj vnitřní svět, žije více vnitřně, má bohatou fantazii a představivost, má negativní vztah k objektu a vnější svět ho spíše obtěžuje, je uzavřený, nepřístupný, spíše pasivní, zdrženlivý, nespolečenský, nedůvěřivý, ze situace se často stahuje do sebe, v jednání je váhavý, má plno zábran.

Vědomá extraverze je kompenzována nevědomou introverzí a naopak. Oba uvedené typy mají varianty, které jsou dány dominancí jedné z výše uvedených funkcí v introvertním a extravertním založení.⁷

Extraverti jsou osoby milující společnost, sociálně angažované, družné, nenucené, impulsivní, bezstarostné s malými zábrany, mají rády změny, milují zábavy, rády se předvádějí, jsou otevřené a přístupné, mají sklon k optimismu a k agresi, nejsou vždy zcela spolehlivé a jsou často závislé na mínění druhých lidí.

Introverti jsou osoby uzavřené, spíše nepřístupné, mající sklon k sebezpozorování, společnosti se spíše straní, jsou spíše vážné, nedůvěřivé, dobře se

⁶ C. G. Jung, *Psychological Types*, s.330-403.

⁷ M. Nakonečný, *Základy psychologie osobnosti*, s.117.

kontrolují, jsou celkem spolehlivé, jsou zdrženlivé, nemají rády vzrušení, jsou opatrné, trpělivé, mají rády pořádek a jsou spíše poněkud pesimistické.⁸

Zjištění typu osobnosti podle C. G. Junga je založeno na tom, že jedna ze dvojice funkcí je převládající, upřednostňovaná a druhá je potlačovaná či nevyvinutá (inferiorní funkce). Tato potlačovaná funkce se však při nevyrovnané osobnosti může probouzet a dostávat se napovrch. Jelikož je tato funkce nedostatečně používaná, zůstává funkcí nejméně diferenciovanou a mívá dost primitivní či archaickou povahu.⁹

Dál se podíváme na **celkový popis typů podle C.G. Junga**. Postavení typů introverze a extraverze je popisováno jako vrozené a má biologický základ, jsou od sebe rozlišeny podle jejich postavení vůči objektu. Introvertní postoj je abstraktní, libido ustupuje od objektu. Extravertní postoj je neustále orientován do objektu a týká se ho. Protože tyto typy jsou náhodně rozděleny mezi kulturami, úrovně společnosti a v rodině, je k nim přistupováno tak, že mají biologický základ. Vzhledem k biologickému vztahu mezi subjektem a objektem můžeme tyto dva psychologické postoje porovnat se dvěma přírodními způsoby adaptace. Jedem způsob (extraverze) má vysokou míru plodnosti s malou obranou silou. Druhý způsob (introverze) má nižší míru plodnosti s ale o to větší smysle pro sebezáchovu. Toto je myšlenka, že většina lidí se rodí s větší kapacitou přizpůsobivosti v jednom směru než ve druhém. Pokoušíme-li se tento typ zfalšovat svým chováním, může to být zdrojem neurózy.¹⁰

Vědomé chování a postoje extravertního typu jsou orientovány do objektu. V extravertním přístupu jsou rozhodnutí a z toho vyplývající akce založená na objektivních podmínkách. Má tendenci přizpůsobit se mravním zákonům své společnosti a mění se podle toho, jak se mění ony. Extravert riskuje všechny krize jeho společnosti v jakémkoliv směru společnost zakolísá. Nebezpečí jsou pro extraverta v tom, že ignoruje subjektivní impulsy svého těla dokud nejsou příznaky tak závažné, že se tělo nepřihlásí samo. Hysterie je nejčastější neuróza, která se

⁸ M. Nakonečný, *Základy psychologie osobnosti*, s.140-141

⁹ Robert A. Repicky, C. S. B. „Jungovská typologie a křesťanská spiritualita“, s.154-155

¹⁰ C. G. Jung. *Psychological Types*, s.330-333

vyvíjí u extravertů. Vyvěrá z extravertova neustálého se ztrácení v objektech a jeho neustálou úpravou jeho okolí.¹¹

Nevědomí u extraverta má kompenzační postavení k vědomí. V nevědomí je extravert subjektivní a egocentrický. Požadavky nevědomí pro extraverta mají infantilní a archaický charakter a čím více jsou potlačeny, tím více regresivní budou. Čím více je vědomé extraverze, tím více se nevědomí staví do opozice a to způsobuje potíže s ochranou osobnosti. Buď je to absurdní přehánění vědomých cílů, nebo nervové zhroucení z rozkolu osobnosti.¹²

Nyní si pojd'me blíže představit extravertní (E) a potom také introvertní (I) typy ve spojení s dalšími funkcemi, které tvoří typ osobnosti.

ET – extravertní přemýšlení je popsáno, ne nutně jako konkretizované myšlení, ale jako myšlenka u které je jak zdroj tak cíl mimo subjekt. U tohoto typu je činnost považována za závislou na intelektuální závěry zaměřené na objektivní data. Extravertní myšlení je charakterizováno jako obecně vypovídající, ale pokud další funkce převládají, tak se myšlení u extraverta stává nekreativní nebo negativistické.¹³

EF – pocitová funkce u extraverta je zaměřena na vnější faktory zjištěných skutečností a přijaté normy. Ženy v tomto typu převládají nad muži. Všechno myšlení, které by mohlo narušit pocity je potlačeno. U tohoto typu je možné, aby se objekt stal natolik důležitým, že neustále mění pocity, ale v souladu s okolím. Základní ego však zůstává stejné a je neustále v rozporu s těmito změnami nálad. Funkce myšlení a to hlavně v nevědomí je infantilní, archaická a negativní. Nejnegativnější myšlenky jsou pak mířeny na nejcennější předměty pocitů. Hysterie je považována za hlavní formu neurózy pro tento typ.¹⁴

ES – i když je funkce vnímání skrze smysli závislá jak na subjektu tak i na objektu, tak u extraverta je subjektivní aspekt potlačován. Ty objekty, které zaujmou silné vnímání skrze smysli jsou směřodonné v orientaci psychologie jednotlivce a jsou to vždy konkrétní objekty. Tato smyslová preference je nejvíce pozorovatelná u mužů. Tento typ se zdá být bezstarostný, racionální a je-li normální, tak i dobře

¹¹ C. G. Jung, *Psychological Types*, s.333-337

¹² Tamtéž s.337-341

¹³ Tamtéž, s.342-354

¹⁴ Tamtéž, s.354-359

přízpůsobený realitě. Pokud je smyslové otroctví k objektu extrémní, tak je nevědomá intuitivní funkce, která je za normálních okolností funkcí vyrovnávací v otevřené opozici. Tento potlačovaný intuitivní faktor se jeví jako projekce nebo fobie.¹⁵

EN – Charakteristika extraverta, jehož primární funkcí je intuice. Na vědomé úrovni je intuice postoj očekávání a vize, nicméně je intuice hlavně nevědomí proces přenášející vnímání reality mezi věcmi, které nemohou být spatřeny žádnou jinou cestou. Extravertní intuice se snaží vidět co nejširší škálu možností v objektivní situaci. Jeho zájem o blaho druhých je slabý. Obě funkce a to jak myšlení (T) tak i cítění (F) jsou pro tento typ nižší funkce díky tomu je neschopný upravit svou vizi s rozhodnutím. Když intuitivní rozměr vládne přespříliš, tak může jeho potlačovaná funkce myšlení a nebo cítění propuknout v projekcích a nutkáních – podobně jak u smyslově vnímajícího extraverta. To může mít za následek sklony k hypochondrii a nevysvětlitelné tělesné pocity.¹⁶

Introvert se řídí subjektivními faktory a ačkoliv si je vědom vnějších podmínek, tak subjektivní faktory jsou pro něj rozhodující. Když subjektivní funkce dominuje, psychické akce se spojí s vnímáním objektu a dává vzniknout novému psychickému materiálu. Introvertní postoj se vyvíjí z dědičné psychické struktury předcházející vývoji ega, která zahrnuje vědomí a nevědomí. Psychická struktura introverta je popisována jako identická s kolektivním nevědomím a to funguje když vědomé myšlenky nejsou přítomny a nebo potlačeny. To je zdrojem introvertova subjektivního pohledu.¹⁷

IT – Introvert s převládající funkcí myšlení je orientován subjektivní faktor jeho zkušenosti, která vede a určuje jeho rozhodování. Introvertně myslící typ více zajímá vytváření nových pohledů než nových faktů. S jeho tendencí hnát veškeré skutečnosti do podoby svých vlastních obrazů, může upadat až do mystického druhu myšlení. Tento typ je shledáván často jako nepraktický a nejen, že objekt zanedbává, ale zbytečně se mu brání. Nicméně přes svou jasnou vnitřní strukturu myšlení introvert jasně nechápe, jak ji přenést do světa reality. V osobních vztazích je

¹⁵ C. G. Jung. *Psychological Types*, s.362-366

¹⁶ Tamtéž, s.366-370

¹⁷ Tamtéž, s.373-378

nemluvný, panovačný, bezohledný a rozumí mu jen jeho nejbližší. Lidé více zakořenění v tomto typu mohou mít přesvědčení, které je více přísné a neohebné a vymknou se zcela vnějším vlivům. Jinak je jejich myšlení veskrze pozitivní a plastické, produkuje nápady, které odrážejí prvotní obrazy, ale když je zcela odříznuté od objektivní zkušenosti, tak se myšlenky stávají mytologické a stávají se nesrozumitelné pro ostatní.¹⁸

IF – Introvert, u něhož převládá pocitová funkce je řízen především subjektivními faktory. Introvertní cítění může být odvozeno pouze nepřímo, neboť jen zřídka se objeví napovrch. Zaměřuje se na podřízení objektu a to z důvodu pochopení obrazů, které jsou za nimi. Je zjištěno, že introvertní pocitový typ je většinou žena, tichá, nepřístupná a budící dojem příjemného klidu, ale jen pokud objekt není příliš silný.¹⁹

IS – Introvert, u kterého převládá smyslová funkce vnímání je typ, který je zabydlený převážně v subjektivním aspektu vnímání. Objekt se tedy stává druhotným a hlavním se stává vzrušení, které objekt vyvolává. Pro tento typ mezi senzací vyvolanou objektem a objektem samotným není žádný vztah. Lidé tohoto typu se tedy mohou někdy zdát svévolní a nepředvídatelní. Tento subjektivní obsah vnímání zasahuje a zachycuje hlavně vliv objektu a v patologických případech tento typ už není schopen rozlišit mezi skutečným objektem a subjektivním vnímáním.²⁰

IN – Introvert s převládající intuicí je typ, který je zaměřený na vnitřní objekt, na archaický obsah nevědomí. To vylučuje vnímání, které probíhá jen na smyslové bázi a vnímá svět filtrováním smyslové informace přes procesy na pozadí vědomí, které se skládají z pravěkých archetypálních obrazů a tyto obrazy jsou přijmanou realitou pro intuitivní introverty. Umělec by mohlo být jméno pro typického reprezentanta tohoto typu. Nebezpečí pro tento typ je extrémní potlačení smyslového vnímání, které dává základ kompenzační stránce archaického charakteru a to extravertní smyslová funkce. Toto normálně slouží ke kompenzaci vědomého

¹⁸ C. G. Jung. *Psychological Types*, s.380-387

¹⁹ Tamtéž, s.387-391

²⁰ Tamtéž, s.393-398

introvertního postoje. Pokud se to ale nepovede, tak bude nevědomí nadměrně závislé na objektu, což způsobuje nutkavou neurózu s hypochondrickými příznaky.²¹

1.3. Vznik MBTI a základní složky šestnácti typů podle MBTI

C. G. Jung se nezabýval typologií osobnosti pro normální zdravé lidi a tak Isabel Myers se svou matkou, i když to nebyli školené psychologičky věnovali polovinu svého života interpretováním a adaptováním Jungovy teorie, aby pomohli normálním zdravým lidem porozumět že je v pořádku být jiný než ostatní. Tím se dá předejít i některým nedorozuměním, která vznikají z nepochopení toho druhého.²² Vzhledem k tomu, že C. G. Jung se zabýval lidmi, kteří trpěli psychickými onemocněními a na tomto základě vystavěl svou typologii osobnosti, budu tedy více vycházet z toho, jak na něj navázala Isabel Myers a její matka ve svém dotazníku MBTI. Isabel Myers na C.G. Junga navázala tím, že použila extraverci a introverzi, smyslové vnímání versus intuice a přemýšlení versus cítění. Tyto základní funkce používal C. G. Jung a Isabel Myers je obohatila ještě o prioritu rozhodování a nebo vnímání a přidala ji jako další funkci, a tak tedy na základě těchto již čtyř základních dvojic funkcí vzniká typ osobnosti člověka podle MBTI. C. G. Jung ještě na rozdíl od autorských používal vědomí a nevědomí, jak můžeme vidět v předchozí kapitole. Dělení na vědomí a nevědomí Isabel Myers od Junga nepřevzala.

Isabel Myers a její matka Katharine Cook Briggs se zajímaly o Jungovu teorii přes šestnáct let. Druhá světová válka vzala spoustu mužů z průmyslu do vojenské služby a přivedla mnoho žen od jejich normálních aktivit a přemístila je na neznámé místo těžkého průmyslu. Isabela a Katharina si mysleli, že by poznání typu osobnosti mohlo být užitečné pro určení toho kdo se v jaké pozici bude cítit lépe a kdo kde bude efektivnější. Snažili se marně vymyslet nějaký test nebo nějaký indikátor osobnosti podle C. G. Junga a nakonec usoudili, že bude nejlepší na něj navázat a

²¹ C. G. Jung. *Psychological Types*, s.398-403

²² Myers-Briggs, Isabel – Myers, Peter B. *Gifts Differing*, s. xii.

vytvořit vlastní indikátor osobnosti. Výsledkem byl Myers-Briggs Type Indicator známý také jako MBTI²³

Rád bych vysvětlil biblický název knihy autorek *Gifts Differing* (rozdílnost darů). Hned v úvodu dávají autorky vysvětlení, že jde o návaznost na úryvek z Nového zákona: „*Jako je v jednom těle mnoho údů a nemají všechny stejný úkol, tak i my, ač je nás mnoho, jsme jedno tělo v Kristu a jeden druhému sloužíme jako jednotlivé údy. Máme rozličné dary podle milosti, která byla dána každému z nás: Kdo má dar prorockého slova, ať ho užívá v souhlase s vírou. Kdo má dar služby, ať slouží. Kdo má dar učit, ať učí. Kdo dovede povzbuzovat, nechť povzbuzuje. Kdo rozdává, ať dává upřímně. Kdo stojí v čele, ať je horlivý. Kdo se stará o trpící, ať pomáhá s radostí.*“²⁴

Cíl autorky Isabel Briggs Myers bylo přednést ve srozumitelném jazyce myšlenku typu osobnosti známého švýcarského psychologa Carla Gustava Junga a aplikovat toto na normální každodenní život lidí se všedními problémy. Snaží se pomoci lidem rozpoznat rozdílné způsoby toho jak každý z nás jedná a reaguje.²⁵

Jung rozdělil záležitosti každodenního života do dvou jednoduchých mentálních činností: zužování, ujímání nebo nabývání vědomí nové informace (které říká vnímání) a usuzování, rozhodování se nebo dělání závěru o té informaci.²⁶

Hodnota této teorie je v tom, že se snaží rozdíly v osobnostech lidí rozdělit do konstruktivních cest. Je to logické rozdělení několika málo jednoduchých pozorovatelných rozdílů v mentálních funkcích. Základní rozdíly se týkají toho, jak lidé upřednostňují používání jejich mysli, toho jak vnímají, cítí (Perceive) a toho jak dělají rozhodnutí (Judgements). Společně tvoří vnímání a rozhodování velikou porci lidské celkové mentální aktivity. Toto řídí jejich vnější chování, protože vnímání je z definice to co lidé v situaci vidí a to jak jí vidí. Jejich rozhodování určuje to co se rozhodnou se situací udělat.²⁷

²³ Myers-Briggs, Isabel – Myers, Peter B. *Gifts Differing*, s. xiii.

²⁴ Římanům 12: 4-8

²⁵ Myers-Briggs, Isabel – Myers, Peter B. *Gifts Differing*, s. xi.

²⁶ Tamtéž, s. xii.

²⁷ Tamtéž, s. 1.

C. G. Jung píše ve své knize *Psychological Types* o dvou cestách vnímání. Člověk je obdařen dvěma rozdílnými a ostře kontrastními způsoby vnímání. První způsob je dobře známý proces, kdy vnímáme věci přímo skrze našich pět smyslů (sensing - smyslové vnímání). Ten druhý způsob je proces intuice. Je to nepřímý nesmyslový proces vnímání, zařazuje myšlenky a asociace. Je to tzv. mužské tušení nebo ženská intuice (nazírání).

Lidé vnímají skrze jejich smysli, ale také vnímají věci, které nebyli a nikdy nebudou představeny jejich smyslům. Tato teorie vychází z toho, že každý člověk upřednostňuje jeden z těchto dvou způsobů vnímání více a druhý méně.

Například, když člověk upřednostňuje vnímání skrze smysly, tak ho zajímá nejvíce to, co se právě děje kolem něho a moc si nevšímá myšlenek, které slabě vycházejí odnikud. Lidé, kteří naopak upřednostňují intuici (nazírání) jsou tak zabraní do stahování možností v přítomnosti, že zřídka sledují zaujatě skutečnost. Například: čtenář, který preferuje smyslové vnímání bude inklinovat k omezování své pozornosti na to, co je přímo řečeno na stránce. Čtenář, který dává přednost intuici rád čte tzv. „mezi řádky“, aby přišel k možnostem, které mu přicházejí na mysl.²⁸

Písmena pro Smyslové vnímání a iNtuici jsou SN

Dvě cesty rozhodování se: Základní rozdíl v tom, jak se lidé rozhodují je ve dvou úplně odlišných způsobech. První způsob je použití přemýšlení (thinking), které je logický proces zaměřený na neosobní shledání. Druhý způsob je cítění, tušení nebo také můžeme říci rozhodování na základě sympatie (feeling), který rovnocenně a opodstatněně jeho způsobem uděluje na věci individuální subjektivní hodnotu, na základě které pak činní rozhodnutí. Tato teorie předpokládá, že každý člověk používá více jednu ze zmíněných cest. Dále si uvedeme příklad se čtenářem, jak tomu bylo u vnímání. Například: čtenář, který nejprve zvažuje, zda jsou v knize jednotní a logičtí, používá spíše přemýšlející způsob. Naopak čtenář, který si nejprve uvědomuje jestli jsou myšlenky v knize líbivé nebo nelíbivé a nosné nebo hroživé myšlenky už ocenil, tak používá při rozhodování způsobu na základě cítění.

²⁸ Myers-Briggs, Isabel – Myers, Peter B. *Gifts Differing*, s. 2

Ještě bych rád uvedl další příklad pro lepší pochopení: Dítě které preferuje více rozhodování na základě cítění tak bude mít sklon být více vyvinuté v oblasti lidských vztahů, zatímco dítě, které bude preferovat přemýšlející způsob bude lepší v organizaci faktů a myšlenek.²⁹

Písmena pro přemýšlení (Thinking) a cítění (Feeling) Jsou TF

Přesto, že z práce Isabel Myers Briggs vyplývá, že se typ osobnosti vyvíjí už od raného dětství, kdy dítě začíná poznávat, co mu lépe vyhovuje, si myslím na základě osobní zkušenosti, že typ osobnosti, který může být zjištěn u dítěte se může v průběhu života dost rapidně změnit. Byť autorka uvedla, že to jakému typu usuzování dá člověk přednost je do velké míry vrozené. Neboť jsem si zjišťoval typ osobnosti podle dotazníku MBTI již v 15-ti letech, ale když jsem prošel náboženskou konverzí, můj typ osobnosti se po čtyřech letech úplně změnil, takže i proto si myslím, že náboženství má veliký vliv na typ osobnosti.

Kombinace vnímání a rozhodování se: Jeden druh rozhodování je možné spojit s jedním druhem vnímání. Takže spojení může vypadat následovně:

ST = (**S**ensing = **smyslové** vnímání plus **T**hinking = **přemýšlení**)

SF = (**S**ensing = **smyslové** vnímání plus **F**eeling = **cítění**)

NF = (**I**ntuition = **intuitivní** vnímání plus **F**eeling = **cítění**)

NT = (**I**ntuition = **intuitivní** vnímání plus **T**hinking = **přemýšlení**)

Každá z těchto kombinací vytváří jiný druh osobnosti, který je charakterizován zájmy, zásadami, hodnotami, potřebami, návyky mysli a povrchovými vlastnostmi, které přirozeně vyplývají z kombinace.

Lidé se stejným nebo podobným způsobem vnímání a rozhodování budou mít jednodušší si navzájem porozumět a nebude mezi nimi tolik konfliktů, ale když se budou ve vnímání a rozhodování se hodně lišit, tak dojde k neporozumění a větším a závažnějším konfliktům. Stejně tak člověk podle způsobu jakým vnímá a rozhoduje se, bude nacházet přátele lépe tam, kde mu tzv. rozumí neboli za A. jsou vzdělání v psychologii a vědí jak se k němu mají chovat a nebo za B. mají podobný nebo stejný druh osobnosti. Vezmu-li v potaz, že varianta B bude nejčastější, tak by

²⁹ Myers-Briggs, Isabel – Myers, Peter B. *Gifts Differing*, s. 3

vlastně člověk, který chodí do náboženského společenství a je mu tam dobře měl mít podobný nebo stejný druh osobnosti jako mají ostatní ve společenství.

Dále si krátce charakterizujeme výše uvedené kombinace vnímání a rozhodování se:

Sensing = **smyslové** vnímání plus Thinking = **přemýšlení** – **ST** - Hlavním zájmem tohoto typu jsou fakta, protože fakta mohou být sesbírána a ověřena přesně pomocí pěti základních smyslů. Závěrů dosahují sledováním faktů a neosobní analýzou důvěřují logickému přemýšlení. V důsledku jejich osobnosti inklinují být věcní. Jejich největší šance na úspěch jsou na polích, která si žádají konkrétní fakta a neosobní analýzu jako je např. ekonomika, právo, chirurgie, obchod, účetnictví a manipulace s přístroji a materiálem.

Sensing = **smyslové** vnímání plus Feeling = **cítění** – **SF** - Lidé tohoto typu dosahují rozhodnutí s osobní vřelostí, protože jejich cítění váží kolik věcí záleží na nich a kolik na ostatních. Více je zajímaví fakta o lidech než o věcech a proto mají tendenci být společenšší a přátelšší. Většinou se jim bude dařit v práci, kde může být využita jejich osobní vřelost v bezprostřední situaci. Např. jako pediatr, ošetřovatelka, učitel (spíše na základní škole), sociální pracovník a nebo také práce, kde je třeba se usmívat – v kontaktu se zákazníkem.

Intuition = **intuitivní** vnímání plus Feeling = **cítění** – **NF** - Tento typ lidí má stejnou osobní vřelost jako SF díky svému cítění pro účely rozhodování se. Protože tento typ preferuje intuici při vnímání neupínají svou pozornost na konkrétní situace. Místo toho zaměřují svou pozornost na možnosti, jako jsou např. nové projekty (věci, které se nikdy nestali, ale mohli by se stát) nebo na nové pravdy (věci, které ještě nejsou známi, ale mohlo by se na ně přijít). Nový projekt nebo nová pravda je vytvořena jako představa nevědomím procesem a pak intuitivně vnímána jako nápad, který je pocíťován jako inspirace. Osobní vřelost a zaujatost se kterou lidé typu NF hledají možnosti je působivá. Jsou nadšení, horliví a hloubaví. Často mají dar tržního jazyka a dokážou sdělit obojí: možnost, kterou vidí a hodnotu, která se k tomu váže. Jsou většinou úspěšní v kreativních činnostech, mohou být výborní učitelé (zejména na středních a vysokých školách), kazatelé, propagátoři, radní, kliničtí psychologové, psychiatři, spisovatelé a výzkumní pracovníci na všelijakých polích vědy.

Intuition = **intuitivní** vnímání plus Thinking = **přemýšlení** – NT - Lidé s převahou intuitivního vnímání a přemýšlení se zaměřují na možnosti, stejně jako NF, ale dosahují jich pomocí neosobní analýzy. Často si vybírají teoretickou nebo výkonnou možnost a podřizují lidský prvek. Mají tendenci být logičtí a vynalézaví a jsou velice úspěšní při řešení problémů na poli zvláštního zájmu při vědeckém výzkumu, počítačových technologiích, matematice, finančnictví, vynalézání v technických oblastech.³⁰

Další základní je **Extraverze a Introverze**. Rozdělení v tom jak lidé aplikují své vnímání a rozhodování. Vystává z jejich relativního zájmu v jejich vnějškovém nebo vnitřním světě. Introverze, ve smyslu, který dostala od C. G. Junga ve formulaci pojmu a myšlenky, je jedna ze dvou doplňujících se zaměření na život a její doplnění je extraverze. Hlavním zájmem introvertů je vnitřní svět konceptů a myšlenek, zatímco extraverti mají za hlavní zájem vnější svět plný lidí a věcí. A proto, když to okolnosti dovolí, tak introverti rádi zaměřují své vnímání a rozhodování na myšlenky, zatímco extraverti je rádi zaměřují na okolní prostředí. Z tohoto ale nevyplývá, že by byl kdokoliv nějak limitován na vnitřní nebo vnější svět. Dobře vyvinutý introvert si dobře poradí se vnějším světem, když bude třeba, ale nejlepší práci udělá uvnitř své hlavy v úvahách. Stejně tak si dobře vyvinutý extravert poradí s myšlenkami, ale nejlepší práci udělá v akci někde venku. Například: čtenáři, kteří by tuto teorii rádi prakticky aplikovali se na to dívají z pohledu extraverta. Jiní čtenáři, kteří se cítí více zaujatí a chtějí nahlédnout tuto teorii, aby jim poskytla lepší pochopení sebe sama a lidskou přirozenost obecně se dívají pohledem introverta. Introverze a extraverze se dá zkombinovat se kterýmkoliv druhem vnímání nebo rozhodování.³¹

Věci se většinou dějí rychleji pro extraverty. U introvertů se zase věci dějí více promyšleným směrem.

Písmena pro extraverzi a introverzi jsou EI

³⁰ Myers-Briggs, Isabel – Myers, Peter B. *Gifts Differing*, s. 4-6

³¹ Tamtéž, s. 7

Ještě jedna věc nám otevírá dveře ke zjištění typu osobnosti a to je **priorita vnímání nebo rozhodování**. Volba mezi vnímavým postojem a rozhodovacím postojem jako způsob života a metoda zacházení se světem kolem nás. Lidé nicméně musí používat oboje a to jak vnímání, tak rozhodování, ale oboje nemůže být použito ve stejnou chvíli. Takže se lidé musí zařadit k vnímavému nebo rozhodujícímu postoji a to někdy poněkud náhle. Například, když se rodiče s velikou tolerancí pro děti a jejich hluk náhle rozhodnou, že příliš je už prostě příliš. Většina lidí shledává jeden z těchto postojů pro sebe pohodlnější než ten druhý, cítí se v něm více doma a používá ho tak často jak to je jen možné. Například, někteří čtenáři čtou stále dál toto vysvětlení s otevřenou myslí a až do poslední chvíle užívají vnímání. Jiní čtenáři se už rozhodli, jestli souhlasí a nebo nesouhlasí – tito používají rozhodování. Priorita vnímání a nebo rozhodování rozděluje lidi na rozhodující, kteří nařizují své životy a na lidi vnímající lidi, kteří život prostě žijí. Každý z těchto postojů má své výhody. Každý může vytvořit zadostučňující cestu svého života, jestliže dokáže dočasně zvolit opačný postoj, když je to nutné.³²

Písmena pro Rozhodování (judgement) a vnímání (perception) jsou JP

1.4. Charakteristiky šestnácti typů podle MBTI

Z výše popsaných čtyř dvojic je při určování typu osobnosti zvolen vždy jeden prvek z dvojice a tím je určen typ osobnosti jedince, který je označen čtyřmi písmeny jako třeba ENFP nebo ISTJ atd.. Z kombinací písmen vzniká tedy 16 rozdílných typů osobnosti.

Každý ze 16 osobnostních typů má své neopakovatelné přednosti a vlohy, ale rovněž má i své stinné stránky. Uvedu jen velmi stručný popis 16 osobnostních typů. Při popisu budu vycházet ze tří publikací od Čakrta M.³³, Myers-Briggs, Isabel,

³² Myers-Briggs, Isabel – Myers, Peter B. *Gifts Differing*, s. 8

³³ M. Čakrt, *Typologie osobnosti*, s.274-354

Myers, Peter B.³⁴, Myers, Katharine D. a Kirby, Linda K.³⁵ a také z webu mypersonality.info³⁶

ESTJ – Overseer (dozorce) muži 16%, ženy 10%, celkem 13%

Bývají v úzkém kontaktu s realitou. Mají rádi činnosti, v nichž mohou vidět hmatatelné výsledky. Jsou vynikajícími organizátory a rozenými manažery spíše ve smyslu administrátorů či nesmlouvavých předáků než přirozených vůdců. Dělá jim dobře, když se věci dělají tak jak se má, jedním slovem správně. Jejich myšlení je hierarchické. Dokáží si vytyčit pevné priority a řídit se jimi, jednu po druhé, podle důležitosti. Je jim jasný systém nadřazenosti a podřízenosti. Dokáží se tvrdě rozhodovat a tato rozhodnutí plnit, i kdyby to mělo znamenat osobní oběti od nich samých nebo od jejich lidí. Někdy můžou mít sklon dávat větší prioritu závazkům institucionálním místo osobních a rodinných, což je vítáno v práci, ale méně v rodinně. Jejich city mají někdy trochu ceremoniální podobu, protože spíše než živých lidí se mohou týkat rodinných tradic, narozenin, jmenin a jiných výročí. Bývají společenšší, nevyhýbají se večírkům. Nijak se netají svými názory.

ENTJ – Chief (předák) muži 5,5%, ženy 2,5%, celkem 4%

Mají mohutnou potřebu mít věci pod kontrolou. Jsou schopni vynalézavě zorganizovat činnost rozdílných lidí. Jejich vnitřní silou a potřebou je touha vést. Oni prostě vědí, jak mají věci být i jak toho dosáhnout. Jakoby předpokládali, že jiní prostě nemají tu schopnost vidět věci tak zřetelně a že je ztráta času se pokoušet jim to objasňovat. Mají nutkání organizovat, vytvářet struktury, formulovat pravidla a šikovat lidi k dosažení zatím možná i vzdálených cílů. Bytostně nesnášejí zbytečné úsilí, opakované chyby a nutnost říkat něco dvakrát. Jejich inteligence je řezavě kritická a nelítostně diskriminační, vylučující vše chybné. Život se pro ně odvíjí v konfrontacích, sporech, debatách a utkáních, s cílem něčemu se naučit a sebe sama zdokonalit. V debatách si rádi tzv. “vyhádávají“ vítězství. Ostatním lidem to může

³⁴ Myers-Briggs, Isabel – Myers, Peter B. *Gifts Differing*, s.83-112

³⁵ Myers, Katharine D. – Kirby, Linda K. *Introduction to Type*, s.10-17

³⁶ www.mypersonality.info

přijít nepříjemné, ale oni v tom nevidí nic nepřátelského. Výměna názorů nemá v jejich pojetí naprosto co dělat s osobními vztahy. Dokáží být přesvědčiví, jasně a stručně se vyjádřit, vystihnout podstatu věci, a to z nich činí vynikající komunikátory v čele svých lidí. Nenechávají nikoho na pochybách o tom, kdo rozhoduje.

ESFJ – Supporter (podporovatel) muži 7%, ženy 17%, celkem 12%

Tento typ je ze všech nejspolečenštější. Klíčem k duši této skupiny je harmonie a laskavost. Jejich jemná a pečující povaha je dovádí za horizont jejich vlastních potřeb ke službě ostatním. Z ESFJ zpravidla vyzařuje přátelství, náklonnost a laskavá péče. Bývají skvělými hostiteli. Jsou pozorní k potřebám druhých a nelitují žádného úsilí, aby je uspokojili. Osnovu jejich života tvoří společenské styky a vztahy a jejich mluva zhusta zabrousí k nostalgickému vzpomínání. Jsou to udržovatelé tradic v nejlepším slova smyslu, lidé, kteří nikdy nezapomenou na váš svátek či narozeniny. Zraňuje je nezájem jiných a od okolí potřebují trvalé oceňování a potvrzení své oblíby. Mají smysl pro povinnost a řád. Jejich sebeúcta vyvěrá z toho, jakou roli hrají v životech lidí, na nichž jim záleží, a odvíjí se v kontextu konkrétního společenského času a místa. Umějí žít v souladu s hodnotami a prioritami rolí, jež na sebe vzali.

ENFJ – Mentor (moudrý rádce) muži 2,5%, ženy 5,5%, celkem 4%

Jsou to navenek společensky orientovaní lidé. Při posuzování druhých neberou v úvahu tolik současnou realitu, jako možnosti, které se dají v lidech rozpoznávat. Projevuje se to v nevšední schopnosti empatie, vcit'ování, i ochotě brát na sebe břímě druhých. Svůj život si organizují s výhledem do budoucnosti. Spořádaně si strukturují své denní, týdenní a jiné programy. Milují život a mají ho rádi dobře naplánovaný. Mají talent pro organizování, bývají přirozenými vůdci, a tento jejich talent se uplatní nejen v pracovních skupinách, ale i mezi přáteli. Jsou mimořádně tolerantní, málokdy kritičtí a vždy se jim dá důvěřovat. Jsou rozenými komunikátory a pokládají za samozřejmé, že to, co chtějí sdělit, ostatní chápou a přijímají. Když ale zjistí, že nebyli tak úplně pochopeni, bývají v rozpacích, zmateni,

překvapení a někdy i ublížení. Zdá se že neznají, co je to tréma a neváhají hravě kdekoliv vystoupit. Stává se jim nejčastěji na prahu středního věku, že bývají nespokojeni se svým dosavadním životem, kariérou či manželstvím. Není u nich nezvyklé, že přistoupí k radikální změně, kterou všechny ohrozí. ENFJ jsou jako bublinky v sodovce: nemusí jich být mnoho, ale bez nich to není ono.

ENTP – Originator (zakladatel) muži 6%, ženy 3%, celkem 4,5%

Bývají schopni odhalit vazby a souvislosti, jichž si předtím ještě nikdo nevšiml. Jejich inteligence se jeví jako těkavá a obtížně předvídatelná. Jejich povaha je náchylná k rychlým idealistickým vzplanutím. Když se vrhnou do nějakého projektu nebo akce, bývají schopni se do ní zcela a úplně ponořit. Pokud je nějaká činnost opravdu pohlť, bývají náchylní k tomu, že zapomínají na své fyzické potřeby a své okolí, a to dokud si buď doopravdy neublíží a nebo práci nedodělají. Bývají vynikajícími analytiky a libují si ve složitostech. Mívají velkou vitalitu, rádi si užívají života, rádi se smějí a libují si ve společnosti. Rádi si udržují stálý okruh rozmanitých přátel se kterými rádi jen tak vydatně debatují a někdy se i hádají. Dokáží být svévolní a paličatí, nepředvídatelní a urážliví a nechají se snadno odradit a znechutit malichernostmi. Potřebují čelit výzvám, aby si udrželi patřičnou hladinu vlastního zájmu. Není pro ně tak těžké si ale také „nadělat“ pár nepřátel. Čas od času se pouštějí do riskantních podniků. Potřebují si někdy zvýšit hladinu adrenalinu. Bývají zvyklí zabývat se sami sebou a mít někdy obtíže ve vztazích k ostatním. I z malých příčin se dokáží smrtelně urazit, aniž jejich okolí chápe proč.

ENFP – Advocate (zastávce) muži 6%, ženy 8%, celkem 7%

Jsou neúnavnými a doživotními bojovníky za lásku, dokonalost a za vše, čím se lidé stanou více sami sebou. V jejich životě se odehrává máloco bezvýznamného nebo malicherného. Mívají obrovskou schopnost motivovat, inspirovat. Upřímně je těší, když jejich snahy lidi povzbudí a snaží se všestranně pomáhat. Pokud se ale střetnou s nepochopením nebo odporem, negativní prožitek se může projevit ve formě deprese nebo jako touha oplatit křivdu. Mohou někdy vidět jen to co chtějí vidět a dospívat tak ke značně vyšínutým závěrům. Intenzivně vnímají nejen sebe, ale jsou citliví i vůči okolí a zachytí i ty prvky mezilidského ovzduší, které ostatním

unikají. Mohou ale také hledat za činy „skryté motivy“ a tajemné spády, které tam vůbec nejsou. Bývají velmi tvořiví a rádi dělají nové věci. Milují svobodu a nesnášejí závislost a podřízenost. Umějí improvizovat a bleskově reagovat na situace. Nemají rádi administrativní úkony a zaměřování se na detaily. Vždy je více zajímá to co může být, než to co je. ENFP jsou náchylní na tři neduhy: bolest hlavy, migrény, bolesti páteře a na občasnou téměř chorobnou únavu a vyčerpanost. Ve vztazích jakoby jim něco stále našeptávalo, že přijde něco lepšího a že všechno může být ještě daleko lepší než to co mají. Mají sklon vystřídat za život víc partnerů, než jiné typy.

ESTP – Persuader (přesvědčovatel) muži 12,5%, ženy 7,5%, celkem 10%

Při shromažďování údajů a jejich užití jsou logičtí a objektivní. Data mají uspořádaná a připravená k použití. Dokáží odhadnout lidské pohnutky a motivy a být vnímaví i k nejsubtilnějším mimoslovním projevům a narážkám, které ostatním unikají. Okamžitě těchto informací dokáží využít, aby druhým „prodali“ své „zboží“, záměry, postoje či názory. Z těchto lidí se rekrutují nejlepší vyjednavací a napravovatelé průšvihů. Rozhodují se spíše neosobně, na základě fakt než na základě pocitů a hodnot. Kam přijdou, tam se začíná něco dít. I obyčejné, všední události dokáží ozvláštnit nádechem dobrodružství. Bývají to přitažlivé osobnosti, které jsou soutěživé a nebojí se riskovat. Je-li jejich manželství příliš usedlé, budou hledat povyražení mimo něj. Při všem, co dělají, se jakoby neustále po očku poohlížejí po svém publiku. Umějí být nelítostnými pragmatiky. Jsou schopni dát věci rychle do pořádku a udělat to dokonce s elegancí a stylem. Tento typ je silně dobrodružný, neustále vyhledává nějaké „rošťárny“.

Bývají to děti štěstěny a často se o nich říká, že mají víc štěstí než rozumu.

ESFP – Entertainer (bavič) muži 8%, ženy 14%, celkem 11%

Pro tento typ bývá charakteristické vřelé a optimistické ovzduší, které kolem sebe dokáže vytvářet. Jsou přívětiví, osobně okouzující, výřeční a pro jejich kladný vztah k lidem se s nimi snadno vychází. Jsou ze všech typů nejvelkorysejší a bývají vyhledávanými společníky, kamarády i partnery. Umějí být vnímaví vůči duševním stavům jiných lidí a proto často fungují jako příslovečné „vrby“. Milují život a dá se říct, že život miluje je. Nesnesou dlouho izolaci a samotu. Rádi se dobře oblékají,

pestře jedí, baví je, mohou-li připravit něco jiným. Mívají sklon jednat impulzivně. Jsou snadným terčem pro reklamy a různé propagační kampaně. Nastanou-li problémy, či napjatá situace, tak by se nejraději viděli někde jinde. Jejich tolerance vůči úzkosti je snad ze všech typů nejnižší. Dochvilnost a důslednost nebývá jejich nejsilnější stránkou.

ISTP – Craftsman (řemeslník) muži 8,5%, ženy 3,5%, celkem 6%

Život bývá pro tyto lidi uměleckým činem. Je neopakovatelným originálem, přičemž právě onen čin je sám o sobě smyslem. Proto o nich do velké míry platí, že všechno zkusí jenom jednou. Charakterizuje je neohroženost, nespoutaná povaha, opojení přítomným okamžikem a malá starost o zítřejší následky dnešních ztřeštěností. Sedí jim úloha osamělého dobrodruha. Jsou schopni riskovat více než ostatní typy. Proto se čas od času šeredně „spálí“. Nechápu, proč by se měli s někým bavit, čin přece hovoří za vše. Libují si v adrenalinových sportech. Lační po akci, a tak se stávají nejsnadnější obětí nudy. ISTP bravurně zvládají nástroje a stroje všeho druhu, které je přitahují jako magnet už od dětství. Umějí být zuřivě odbojní ve vztahu k autoritám. Jednají někdy až trochu odtazité. Jejich duch je zaměřen řemeslně spíše než vědecky. Jsou zaměřeni spíš na činnost než na učení. Školu třeba i s obtížemi „prolezou“, ale nebývá jim za těžko třeba i 8 hodin denně něco cvičit. Nesnášejí omezení a přemíru struktury.

INTP – Engineer (technik) muži 4%, ženy 1%, celkem 2,5%

Jejich nejsilnější kvalitou je, že se zajímají o povahu celostního vztahu nějaké struktury k okolnímu prostředí. Toho se snaží dosáhnout konstrukcí mentálních modelů, které mají vystihnout esenci daného jevu a to, jak daná věc funguje. Bývají architekty nových myšlenek a systémů. Občasná snaha nastudovat co nejvíce teorií, nápadů a principů může vést k tomu, že se projeví jako intelektuální diletanti v oblastech stojících mimo hlavní proud jejich zájmu. Protože milují elegantní a co nejjednodušší teorie, mohou sklouznout do bizarního redukcionismu. Bývají posedlí analýzou. Pravda pro ně nemá morální rozměr. Tento rys jejich povahy může někdy vyvolávat nepřátelskou nebo defenzivní odezvu a INTP vysloužit pověst arogantních a lhostejných lidí bez emocí a ohledů. Mají sklon stranit se společenských událostí.

Někdy si uvědomují, že jednají nespolečensky, ale nemohou se přemoci, a potom z toho mívají pocity provinění.

INTJ – Strategist (stratég) muži 2,5%, ženy 0,5%, celkem 1,5%

Mnoho lidí je pokládá za extraverty. Ze všech typů mají asi největší dávku sebedůvěry. Tento typ se jeví jako nejvíce individualistický a nezávislý. Soustředí se na možnosti a uvažují ve formě čisté racionality. Obvykle se snadno rozhodují. Sami „nejlépe“ vědí, jak má vše být, mají ve svých úsudcích sklon ignorovat pocity a názory jiných. Hledí do budoucnosti, pro jejich okolí někdy až příliš vzdálené, a nemilují pohledy zpět. Někdy mohou vyvolávat názor, že jsou to intelektuální snobové. Mohou si pohrávat s náboženskými či filozofickými směry, nezářka esoterickými a okrajovými, popřípadě je i vytvářet, právě pro nezvyklé perspektivy, které jim mohou nabízet. Je to nejteoretičtější ze všech typů. Realita je pro ně pěšcem v šachové partii idejí. Pro svou nezávislou povahu vypadají ale také někdy nadutě a arogantně. Bývají překvapeni, když jim lidé tyto vlastnosti vyčítají.

INFJ – Confidant (důvěrník) muži 0,5%, ženy 1,5%, celkem 1%

Mohou se na první pohled zdát vstřícnější než skutečně jsou. Lidé na nich oceňují schopnost naslouchat, vnímat pocity, atmosféru a brát v úvahu hodnoty a přání. Jejich osobnost bývá jako by trochu obestřena tajemstvím. Bývají to hluboké, složité a uvážlivé osobnosti, jež dokáží porozumět a vypořádat se i s velmi zapeklitými mezilidskými problémy. Žijí neobyčejně bohatým vnitřním životem. Mají sklon si brát mnoho věcí osobně, bývají zranitelnější než jiní, což bývá jedna z příčin jejich uzavřenosti. Můžeme je znát mnoho let a přesto nás mohou jednoho dne překvapit nějakým nečekaným rysem své povahy nebo životního stylu. Bývají velice výkonní, dobří a spořádaní studenti s tvořivými schopnostmi. Někdy je brzdí sklon k přílišnému perfekcionismu. Do poslední chvíle se strachují o výsledek, i když k tomu nebývá důvod. Někdy se většinou do popředí, leckdy však dokáží uplatnit svůj vliv v pozadí, třeba jako „šedé eminence“. Jakákoliv forma konfliktu či nesouladu bývá pro jejich psychiku zničující. Tato dispozice je může vést až k tomu, že budou konflikt popírat. Jsou ze všech typů nejpoetičtější a nejromantičtější. Jako partneři, ale i spolupracovníci, nadřízení či přátelé bývají neokázale věrní a oddaní.

ISFP – Artist (umělec) muži 5%, ženy 7%, celkem 6%

Zajímají se především o konkrétní skutečnost. Dokáží poznat, co situace vyžaduje, a odpovídajícím způsobem zareagovat. Mívají v oblibě umění. Není jim blízké hledání hlubších významů, nezajímá je abstrakce, věda a teorie a ani služba či tradice a pravidelnost. Nepřipravují se a neplánují. Oni věci prostě dělají. I to co by se dalo popsat jako zkouška či trénink dělají naplno. Na nic nečekají. Dokáží se svědomitě připravovat. Většinou se nepokoušejí stát mistrem slova a netříbí rétorické dovednosti. Řeč je pro ně příliš abstraktní. ISFP bývají instinktivně puzeni ke všemu, co je přírodní a přirozené, a současně velebné a rustikálně prosté. Bývají rádi sami v divočině a příroda jim bývá nakloněna. Mnozí si dokážou velmi dobře porozumět se zvířaty, často i divokými a velmi nebezpečnými. Bývají vnímaví vůči bolesti a utrpení jiných a neváhají mohou-li pomoci. Jsou nadprůměrně zastoupeni mezi squatery, ekologickými aktivisty, pacifisty, makrobiotiky či vyznavači minoritních náboženství.

INFP – Dreamer (snílek) muži 1,5%, ženy 2,5%, celkem 2%

Pokud o nějakém typu platí „tichá voda břehy mele“, je to právě INFP. Prahne po citové kontinuitě a citové opoře. Bývají někdy naivně idealističtí. Zaměřují se na to, jak by se měl život „správně“ žít, autenticky a v pravdě. Toto přesvědčení může být nepoplatné tomu, jaké je převládající společenské mínění a tak mohou být ve svých postojích nečástečně izolováni. Jsou schopní nazírat na situace z mnoha rozdílných perspektiv. Tvář, kterou nastavují světu je spíše plachá a zdrženlivá. Bývají to klidní, uvážliví, nevtíraví a většinou velmi příjemní lidé. I když si navenek drží odstup, uvnitř jsou všechno jenom ne odtažití. K několika málo nejbližším lidem si dokáží vytvořit velmi hluboký až vášnivý vztah. Jejich chápání reality může být až mysticky kosmické. Lidé tohoto typu budou nejvíce nakloněni názoru, že „existuje něco mezi nebem a zemí“. Mívají hluboký smysl pro čest, který pramení z vnitřního světa jejich hodnot. Špatně snášejí a nesnadno se vyrovnávají s odchylkami a úchylkami všeho druhu a dokáží být nelítostní vůči odpadlíkům a kacírům, i když právě oni se jimi často stávají. Mají hluboké zaujetí pro pozitivní a veskrze dobré a spásné cíle, ale také bývají velmi vnímaví vůči zlu a vůbec všemu

temnějšímu co se na světě děje. INFP tak mohou žít v puzení ke ctnosti, čistotě a jednotě, ale současně a skrytě pošilhávat po nectném a zkaženém.

ISTJ – Examiner (průzkumník) muži 10,5%, ženy 6,5%, celkem 8,5%

Jsou to lidé obvykle popisovaní jako „rozumní“, racionální, spíše neosobní, logičtí, mimořádně realističtí a spolehliví, v praktických věcech rozhodní, kteří nemají od slov daleko k činům. Mezilidské dovednosti, jako takt nebo empatie, nepatří mezi jejich silné stránky. Mají sklon občas si neuvědomovat dopady svých rozhodnutí a činů na ostatní. Slovo jemuž rozumějí, je „povinnost“. Jejich povinností je vydělávat na život a přispívat k blahu instituce. Mohou se z nich stát zoufale nepružní a nepřizpůsobiví lidé. Jejich názory na to, co je důležité mohou být velmi nekompromisní a bezpodmínečné. Nesnášejí protivení se autoritám a nedodržování pravidel. Ctí hierarchii a to jak doma, tak i v práci a mezi přáteli. ISTJ si ale také nepotrpí na okázalost. Je podle nich nevhodná ve všem v jídle, pití, oblékání, výběru partnera atd.. Často se sdružují do různých organizací či spolků. Mají rádi věci, které jsou trvanlivé, mají solidní konstrukci, spolehlivé a za nízkou cenu. Nepotrpí si na hezké balení, vzhled nebo image výrobku.

ISFJ – Defender (obránce) muži 4%, ženy 10%, celkem 7%

Mají nejraději informace a fakta o konkrétní realitě. Dokáží být ale velmi senzitivní vůči preferencím jiných. Jejich ústřední touhou je být užitečný a moci vyhovět. Jakožto nejdříkavější ze všech typů se věnují svým povinnostem s jakousi posvátnou oddaností a odevzdaností, protože vědí, že práce je ctnost sama o sobě a zábavu si musí člověk teprve zasloužit. Pokud se do něčeho pustí zpravidla to dokončí. Budou se při tom zpravidla řídit předpisy, závaznými postupy a manuály neboť ty jsou pro ně zákonem. Bývají podrážděni, když někdo porušuje závazné direktivy a jsou tím podobně jako ISTJ pohoršení a pobouřeni. Svě pohoršení ale většinou nedávají najevo. Mají rádi harmonii a bývají ochotni zajít až do extrémů, aby zabránili konfliktu. Mají silný pocit teritoriality a rozhodně brání své území před rušivými vnějšími vlivy. Vadí jim, musejí-li se vyrovnávat se situacemi, kde se neustále mění podmínky, nároky či parametry. Lépe než kterýkoliv typ jsou schopni pokory a služebnosti. Mají mimořádně vyvinutý smysl pro spravedlnost, bývají

zastánci rovnosti. Jsou to praktičtí, realističtí lidé, které nikterak nepřitahují spekulativní teorie. Jsou příjemní, spolehliví, vnímaví a citliví jsou snem každého nadřizeného.

2. Religiozita, spiritualita a náboženská zkušenost

Vzhledem k tomu, že důležitým tematickým okruhem psychologie náboženství jsou otázky osobnosti religiózního jedince, chtěl bych zmínit pozornost vzbuzující rozlišení od G. W. Allporta.³⁷ Ten rozdělil náboženskost na extrinsickou a intrinsickou. Podle Allporta jedinec extrinsicky orientovaný své náboženství „užívá“ v tom smyslu, že je nahlíží jako něco sobě prospěšného, jako zdroj osobního bezpečí a útěchy v životních nesnázích. Náboženství mu však není životním motivem, hlavní hodnotou, neintegruje je do svého způsobu života; přikládá mu úlohu pouze instrumentální, jeho prostřednictvím realizuje zájem o sebe. Naproti tomu intrinsicky motivovaný jedinec své náboženství „žije“; je mu finálním dobrem, ze kterého čerpá motivaci i smysl svého života. Zájem o vlastní prospěch u něho ustupuje do pozadí; naopak tu převažuje altruistická orientovanost na jiné osoby i na lidstvo jako celek. Jeden i druhý typ se však ve svých čistých podobách podle Allporta vyskytují vzácně; mnohem častější je smíšená obou kvalit.³⁸

Pro extrinzičnost jsou typické například položky: Ačkoliv jsem věřící, je v mém životě hodně věcí, které jsou důležitější než náboženství. Církev je velmi důležité místo pro vytváření dobrých společenských vztahů. Náboženství mně nabízí oporu a ochranu v zármutcích a neštěstích.

Příklady položek pro intrinzičnost: Snažím se uplatňovat náboženství prostřednictvím svých různých životních činností. V církevním společenství bych byl raději v kroužku studujícím bibli než v kroužku sociálních činností. Náboženství mně přináší odpovědi na mé otázky po smyslu života.

V souvislosti s dotazníkovým zkoumáním extrinsické a intrinsické náboženskosti byla také konstatována tendence některých pokusných osob projevovat souhlas s obsahy položek obojího druhu. Povšimli si jí již G.W. Allport³⁹ a J.M. Ross⁴⁰ a nazvali ji nerozlišená pronáboženskost.⁴¹

³⁷ G. W. Allport, *O povaze předsudků*

³⁸ O. Kolaříková, „Pohledy na psychologii náboženství“, s. 12

³⁹ G. W. Allport a J. M. Ross, „Personal religious orientation and prejudice“, s. 432-443.

⁴⁰ G. W. Allport, *O povaze předsudků*

Pokud jde o náboženskou orientaci a obsah víry, v poslední době se kritizuje koncepce rozlišování jen na vnějškovou a zvnitřnělou religiozitu. Zjišťuje se, že vnějšková obsahuje dvě dimenze: sociální a osobní užitek. Výzkum u katolíků a evangelíků ukázal, že vysoká zvnitřnělá jako i vnějšková osobní orientace souvisí s obsahem víry. Nebo, že vyznávání víry zřejmě jen u těchto lidí má účinek na jejich chování.⁴²

Psychologie náboženství si všímá také pojmové dvojice známé z okruhu psychologie osobnosti, totiž extraverte a introverte. Se zřetelem k této jungovské koncepci uvedl německý psycholog U. Mann, že religiózní extravert přijímá teologické rozlišení světa přirozeného a nadpřirozeného, přičemž projevuje činně svou víru uprostřed nějakého náboženského společenství. Introvert náboženství především vnitřně prožívá; má smysl pro mystické polohy a pokud vyhledává jiné nábožensky orientované osoby, jde mu spíše o sblížení na duchovní úrovni.⁴³ Podle amerického psychologa T.N. Robinsona, projevují extraverzi náboženskost extrinzického rázu⁴⁴

Ted' uvedu pár příkladů, jak někteří psychologové zjišťovali religiozitu a co by podle nich mělo být obsahem výzkumu religiozity.

Vztah mezi religiozitou a specifickými osobnostními charakteristikami je velmi složitý. Dodnes nedošlo v této oblasti k syntéze izolovaných poznatků. Náboženství má obvykle integrační a usměrňující funkci v osobnosti věřícího člověka. Osobností se rozumí integrita vnitřních předpokladů a vnějškových vlivů dotvářených vlastním já.

Pro lepší pochopení náboženského chování by myslím bylo vhodné uvést i to, co člověka vlastně v náboženském životě motivuje. Proto vzniklo v psychologii vymezení kategorií náboženských potřeb. 1. vrozené a instinktivní 2. výsledek vývinu osobnosti (podle Freuda jde o projekci psychických procesů do vnějškového světa a vývin souvisí s vyřešením oidipovského komplexu; podle Eriksona se

⁴¹ O. Kolaříková, „Psychologie náboženství a osobnostní problematika“, s. 299

⁴² M. Stříženeč, „Novšie trendy empirického výskumu v psychologii náboženstva“, s. 139

⁴³ O. Kolaříková, „Pohledy na psychologii náboženství“, s. 13-14.

⁴⁴ O. Kolaříková, „Psychologie náboženství a osobnostní problematika“, s. 298.

náboženství vyvinulo z potřeb lidí najít jistou útěchu a období regrese.) 3. výsledek morálního vývinu – potřeby jsou založené na morálním vývinu člověka; prvním stádiem vývinu je orientace na poslušnost a trest, šestým – orientace na etické principy, nejvyšší hodnoty lidského života, přičemž jen velmi málo lidí dosáhne toto stádium. 4. existenciální jevy (snaha člověka po smyslu. Po střetnutí s nekonečným anebo konečností dojde k náboženským potřebám – člověk chce najít smysl ve zdánlivě nesmyslné existenci.) 5. mezosobní jevy (potřeba vztahu k někomu jinému). Ve smyslu hierarchie lidských potřeb náboženství přináší jisté sociální programy, uspokojuje nižší potřeby, dále členstvím ve skupině umožňuje projevy lásky, ocenění, přispívá k seberealizaci (smysl života, soubor hodnot). Náboženství poskytuje možnost transcendence, duchovního hledání, přesahuje jednotlivého člověka.

Stupeň začlenění náboženských hodnot do motivační struktury jednotlivce bývá však různý. Jestliže je religiozita centrální hodnotou, hluboko prožívanou, autentickou – potom určuje směřování života jedince. Jestliže zaujímá vedlejší místo, prožívá se plynule a nebo vůbec ne.⁴⁵

2.1. Psychologie náboženství a náboženský prožitek

Zde nejprve uvedu předběžné vymezení psychologie náboženství. Je to vědní disciplína v rámci aplikovaných psychologických věd, která zkoumá psychologické zákonitost, chování a život lidí, kteří věří v existenci a vlivy božstva nebo jiných nadpřirozených sil. Nevyjadřuje se o oprávněnosti náboženství, nepoužívá transcendentní faktory při vysvětlování získaných údajů, avšak nemůže podat ani úplné vyčerpávající vysvětlení náboženských jevů. Zásadní metodologickou otázkou této disciplíny je vytvoření, respektive používání přesných a spolehlivých prostředků k hodnocení individuální religiozity. Religiozitou rozumíme osobní a kladný vztah člověka k náboženství (Bohu), zahrnující různé formy myšlení (náboženské přesvědčení), žití (náboženské city) a konání (kult, aktivita v náboženských

⁴⁵ M. Stříženeč, „Novšie trendy empirického výskumu v psychologii náboženstva“, s. 136-137

společenských). Religiozita se zkoumá stejnými metodami jako jiné psychologické jevy, avšak tyto metody nemůžou objasnit její transcendentní směřování.⁴⁶

Podle U. Poppové-Baierové se psychologie náboženství vyznačuje nejméně čtyřmi „typy“ zkoumání. Jsou tu přístupy, realizované z pozic toho či onoho teoretického směru (např. freudovské psychoanalýzy či jungovské analytické psychologie), přístupy odpovídající hlediskům některých oborů teoretické psychologie (např. hlediskům sociální psychologie nebo vývojové psychologie), dále empirické „korelační studie“, při kterých se užívá matematicko-statistických postupů, posléze i „kvantitativně zaměřené analýzy náboženskosti.“ Je možné dodat, že se vyskytují i nábožensko-psychologická zkoumání laboratorního rázu.⁴⁷

Nejednoznačnost metodologické stránky psychologických zkoumání byla konstatována již před sto lety, když německý psycholog a filosof W. Dilthey rozlišil psychologii na „vysvětlující“ a „chápající“. Třebaže se v průběhu 20. století celkový obraz psychologických věd rozmanitě proměnil, dotýčný metodologický dualismus se tu stále vyskytuje. Je mimořádně aktuální vzhledem k psychologii osobnosti, ale také vzhledem k některým jiným psychologickým subdisciplinám. Psychologové náboženství k nim zcela jistě patří; souvisí to jednak s kontakty psychologie náboženství s psychologií osobnosti, jednak s povahou řady jejích témat.⁴⁸

Psychologie náboženství se v dnešním systému střetává i s jinými druhy psychologie a jedním z nich je i psychologie osobnosti, která se s psychologií náboženství vyznačuje po metodologické stránce koexistencí přístupů „vysvětlujících“ a „chápajících“. V psychologii náboženství je tomu tak od jejího raného období, kdy vyšla díla od E.D. Starbucka a W. Jamese.⁴⁹ Předmětem pozornosti obou badatelů bylo náboženské chování, a to jednak konverze (Starbuck) a jednak náboženské prožívání (James). Starbuck získával data prostřednictvím dotazníků, které analyzoval, třídil a statisticky zpracovával. Zatímco Starbuckovi šlo o nalezení obecně platných zákonitostí psychologické stránky konverze, Jamese

⁴⁶ Stříženc, „Novšie trendy empirického výskumu v psychologii náboženstva“, s. 133

⁴⁷ O. Kolaříková, „Pohledy na psychologii náboženství“, s. 7.

⁴⁸ Tamtéž, s. 7

⁴⁹ W. James, *Druhy náboženské zkušenosti*.

zajímala individuálnost náboženských zkušeností a změny osobnosti, navozované jejich emocionální stránkou.⁵⁰

Téma emocí, resp. emocionality je tedy pro psychologii náboženství důležité téma, a to zejména proto, že právě emoce jsou výraznou stránkou náboženského prožívání. Z osobnostního hlediska budí pozornost určitá polarita; některé emoce mají v dynamice osobnosti stenizující účinky (radost, naděje, láska aj.), jiné astenizující (lítost, úzkost, pocity viny aj.)

Ze stenizujících emocí zajímá psychologii náboženství zejména láska. Již G. W. Allport připomněl poznatek psychoterapeutů, že stav, kdy dáváme lásku a kdy jsme sami milováni, je základem duševního zdraví v kterékoliv fázi života.

Z emocí které osobnost astenizují, připadá v křesťanském kontextu mimořádný význam pocitům viny. Nevědomé pocity viny zasahují mnoha rušivými způsoby do jedincova duševního života a tedy i do jeho chování v různých situacích, do vztahů k jiným lidem, do volby životního stylu aj.

Emoce jsou výraznou stránkou takzvané náboženské zkušenosti (religious experience). Neboť tato náboženská zkušenost dozajista v lidech vyvolává velmi silné emoce. Náboženskou zkušeností jsou nazývány pocity jedincova bezprostředního kontaktu s předpokládanou nadempirickou skutečností, označovanou jako Bůh, absolutno, transcendence či jinak. Snad je třeba poznamenat, že v českém jazykovém kontextu je v tomto smyslu významová souvislost spíše se slovesy zakoušet, zakusit než s adjektivem zkušený.

Prožitková kvalita náboženské zkušenosti bývá popisována jako stav vnitřního vyladění subjektu s pocitem sebepřesahu a kontaktu s nějakou skutečností zvláštního rázu. Bývá tudodoprovodná komplexní emoce, ve které se mísí pocity vzrušení, radosti, nadšení, lásky, ale také klidu, svobody a úcty.⁵¹

Pojem náboženská zkušenost nebo duchovní zážitek bývá z definice ojedinele uváděn v příslušné odborné literatuře s příliš širokým významem, totiž ve smyslu náboženství, náboženskost, víra aj. Většina autorů však míní náboženskou zkušenost specifickou – s náboženstvím související – prožitkovou polohu subjektu. Je třeba si uvědomit, že pojem zkušenost nemá v tomto kontextu význam, který jí obvykle bývá

⁵⁰ O. Kolaříková, „Psychologie náboženství a osobnostní problematika“, s. 293-294

⁵¹ O. Kolaříková, „Pohledy na psychologii náboženství“, s. 8-10

v psychologii přikládán. Nemíní se jí něco, co vícekrát proběhlo a opakováním se ve svém účinku posílilo. Náboženskou zkušeností je míněna zvláštní prožitková poloha, vyznačující se pocity bezprostředního kontaktu s neempirickou skutečností, s absolutnem, Bohem.⁵²

Přiklonil bych se také ale k výkladu Rudolfa Otta, který předkládá ve své knize *Das Heilige*,⁵³ podle nějž tzv. náboženskou zkušeností je zakoušení pocitu posvátna, jakéhosi mystéria, které nás přitahuje a fascinuje, ale zároveň děsí (mysterium tremendum et fascinans), takže zkušeností zvláštního rázu mám na mysli mysterium tremendum et fascinans. Tímto bych se také rád vymezil vůči přejímání náboženského prožitku do roviny mimo náboženské, je však ale možné, aby měl nereligiozní člověk náboženskou zkušenost. Jedná se o to, že v mém pojetí se náboženská zkušenost, aby mohla být nazývána náboženskou zkušeností musí mít vztah k něčemu, co s náboženstvím souvisí. V tomto případě souvisí s křesťanstvím, neboť to je v úhlu mého zájmu.

2.2. Křesťanská spiritualita a její vymezení pro tuto práci

Nejprve bych chtěl objasnit pojem spiritualita jako taková. Tento pojem byl původně teologický a pronikl do psychologie až v průběhu posledních desetiletích.⁵⁴ Etymologicky je slovo spiritualita odvozeno z latinského pojmu „spiritus“ (duch). Velkoryse vzato je tedy možné slova spiritualita a spirituální vztáhnout k českým ekvivalentům duchovnost a duchovní. Přiklonil bych se tedy k výchozímu bodu spirituality a to tedy k teologickému výkladu bude to tak i nejlepší vzhledem k zaměření mé práce.

V křesťanství se pojmy spiritualita a spirituální vztahuje, podle teologa V. Kohuta, k Duchu svatému, ke třetí božské osobě, a teologicky vzato je toto uchopení jediné správné. Jde tedy především o souvislost s Božím působením v člověku a lidské odpovědi na toto působení. Pojem spiritualita, tedy v křesťanském prostředí kromě jiného běžně označuje, zjednodušeně řečeno, způsoby prožívání vztahu k

⁵² O. Kolaříková, „Psychologie náboženství a osobnostní problematika“, s. 296

⁵³ R. Otto, *Posvátno*

⁵⁴ P. Říčan, *Psychologie náboženství a spirituality*, s.43

Bohu se všemi aspekty, které k němu patří v dané společenské skupině nebo časovém a prostorovém umístění.⁵⁵

Uvedu ještě dvě základní definice z knihy *Křesťanská spiritualita*, které jasně ukazují, odkud pochází slovo spiritualita a jak se přizpůsobilo i k jiným tradicím než je ta křesťanská. Stačilo vyměnit slovo křesťanství za náboženství.

Základní definice spirituality obecně: Spiritualita se týká hledání naplněného a autentického náboženského života, zahrnujícího propojení myšlenek charakteristických pro toto náboženství a veškerých zkušeností týkajících se života na základě tohoto náboženství a v jeho sféře.

Základní definice křesťanské spirituality: Křesťanská spiritualita se týká hledání naplněné a autentické křesťanské existence, zahrnující spojení základních myšlenek křesťanství a veškerých zkušeností týkajících se života na základě křesťanské víry a v jeho sféře.⁵⁶

Křesťanskou spiritualitou (u katolických křesťanů) pro tuto práci chápu jako spojení tří složek, a to následujících. Za prvé je to – jak křesťan praktikuje svou víru, to znamená: jak často chodí do kostela, jestli pravidelně, jestli se modlí v kostele s ostatními, jestli se účastní nějakých jiných aktivit ve farnosti, jestli se modlí i mimo kostel a jestli pravidelně a nebo ne, jestli chodí ke zpovědi a ke svatému přijímání. Za druhé je to – jak křesťan prožívá svou víru, jaké má pocity, jestli se o tom, že je křesťanem nestydí mluvit i s nekřesťany, jestli náboženství praktikuje, protože mu to něco přináší nebo proto, že je to tak naučený dělat a nebo dokonce že musí. Třetím prvkem je – duchovní život křesťana, to jak rozmlouvá s Bohem, jak často, při kterých příležitostech, jestli rozjímá o Bohu, jak Boha vnímá, jestli měl někdy tzv. duchovní zážitek nebo náboženskou zkušenost. V tomto třetím bodě jde hlavně o přímý kontakt křesťana s transcendencí a potom také o to, jak se k víře dostal, jestli byl k víře vedený nebo nikoliv.

C. G. Jung říká: „Mezi mými pacienty, kteří překročili první polovinu života, se nenašel jediný, jehož konečný problém by se nedal definovat jako nalezení náboženského pohledu na život... a žádný z nich se nevyléčil, pokud neobnovil svůj

⁵⁵ V. Kohut, „Spiritualita“, s. 904-912.

⁵⁶ A. E. McGrath, *Křesťanská spiritualita*, s.14

náboženský náhled.“⁵⁷ Tento citát zde uvádím, jelikož chci poukázat na to, že C. G. Jung bral religiozitu jako jednu z nejdůležitějších součástí lidské psychiky a nevynechával jí ani ve svých psychologických typech.

Ted' se v krátkosti podívejme, s využitím studie Roberta A. Repickeho⁵⁸, na to, jak C. G. Jung propojuje psychologické typy⁵⁹ a duchovní život či náboženské chování.

Člověk, který je extravertně orientovaný s preferencí smyslového vnímání (ES). Potlačovaná intuice u něho může náhle vybuchnout v záchvatu melancholie nebo se objevit jako tušení temných a chmurných vyhlídek číhajících někde v skrytu, jejichž zdroj však nelze přesně určit. V náboženské oblasti se takovýto vynořující se stín projevuje ve formě farizejství nebo náboženské pověry.

Člověk, který je introvertně orientovaný s preferencí smyslového vnímání (IS). Pokud u tohoto typu smyslové vnímání převáží přespříliš, může ho to uvěznit do vnitřního světa buď benevolentního božstva, nebo zlomyslných démonů. Nevyvinutá intuice může pronikat na povrch ve formě prococtví chmurné a pesimistické povahy. Tato prococtví mohou situaci dokonale vystihovat nebo být od ní na míle vzdálena.⁶⁰

Intuice (N) je více zaměřená na vyhlídky a možnosti než na konkrétní skutečnost. V tomto případě, ve světle víry a při komunikaci člověka s Bohem, se tato přirozená tendence vnímat možnosti může dále rozvíjet směrem k vnímání možného dobra v lidech a v situacích. Tradičně se o takové schopnosti hovoří jako o daru moudrosti.

Pokud má člověk sklony k introverzi, jeho intuice (IN) se bude obracet do nitra, směrem k bytostnému Já. V modlitbě se to projeví přirozeným sklonem ke kontemplaci nebo k těm typům modlitby, které umožňují prožívat vše pronikající přítomnost Boží.

Modlitba intuitivního extraverta (EN) bude více zaměřená „navenek“ a bude se projevovat v konkrétní službě druhým. Takový člověk bude směřovat k „modlitbě

⁵⁷ Anna B. Ulanovová, „Bytostné já jako to odlišné“, s.44

⁵⁸ Robert A. Repicky, C. S. B. „Jungovská typologie a křesťanská spiritualita“, s. 148-161

⁵⁹ C. G. Jung. *Psychological Types*

⁶⁰ Robert A. Repicky, C. S. B. „Jungovská typologie a křesťanská spiritualita“, s.151-152

činu“ a jeho osobní modlitba bude mít charakter meditace, jež hledá radu ohledně budoucí činnosti a orientace. Moudrost takového člověka, extravertově orientovaného, bude více praktická, a tudíž takový člověk bude výborným organizátorem, jenž dovede ostatní získat pro svoji věc, na které jsou patrné rysy jeho vztahu k Bohu. Nebezpečí pro takového člověka spočívá v sebepřeceňování (snaží se zaujmout místo Boha, spíše než aby s ním zůstal ve vztahu)⁶¹

Introvert s převahou smyslového vnímání. Tento člověk bude mít sklony v modlitbě používat ikony, obrazy, růženec atd.. Tento typ devocionální modlitby je pro takového člověka smysluplný a jeho talent vykazuje velký cit pro druhé lidi a pro různé situace, do kterých se může dostat. Jednoduchost a schopnost jednat jako „ekvalizér“ v extrémních situacích rozvíjí ctnost opatrnosti – tato opatrnost může být někdy i hrozbou, neboť se může zvrhnout v přehnanou a jakési „opatrnictví“.

Extravert s převládajícím vnímáním skrze svých pět smyslů, se bude v přítomnosti Boží rozplývat nad krásou přírody a nad dalšími smyslovými prožitky. Tento člověk se bude při modlitbě více zaměřovat na liturgický obřad a svátosti pro něj budou ústředním bodem rozvoje jeho spirituality.⁶²

Pro myslící typ (T), s jeho přirozeným sklonem k logickému uvažování, bude velmi důležitá teologie. Takový člověk bude přirozeně tíhnout k meditaci a bude usilovat o spravedlnost ve světě, neboť rozum a poctivost mají v jeho životě velkou hodnotu.

Pokud je myšlení introvertované, záliba v myšlenkách a pojmech umožní meditaci o tajemstvích víry.

Přemýšlivý extravert se velmi zajímá o morálku a mravní chování. Jeho modlitba bude mít tradiční charakter s důrazem na modlitbu verbální (tradiční či spontánní). Velmi dobrým příkladem je člověk, jehož osobní meditace spočívá v „rozhovorech s Bohem“. Má sklon k uspořádanému životu, který se přenáší do pravidelné modlitby.

U člověka s převažujícím cítěním (F) se jeho cit pro hodnoty projevuje v modlitbě nejčastěji v „meditaci prostřednictvím přímluvné modlitby, v modlitbě

⁶¹Robert A. Repicky, C. S. B. „Jungovská typologie a křesťanská spiritualita“, s.155-156

⁶² Tamtéž, s.156

s druhými ve skupinách a v eucharistických obřadech, které kladou důraz na intimní vztahy ve světle Boží přítomnosti“.

Pokud je cítění doprovázeno introverzí, člověk přirozeně tíhne k mysticismu, vyhledává samotu a raduje se z intimního vztahu s Bohem.

Extravertované cítění má tendenci k afektivní modlitbě a často se realizuje v modlitbě přímluvné. Spiritualita tohoto člověka bude vyrůstat z jeho schopnosti odhalovat situace z hlediska jejich hodnoty, zaměřovat se na to, co je blízké srdci, a bude tudíž disponovat darem rozlišování.⁶³

⁶³ Robert A. Repicky, C. S. B. „Jungovská typologie a křesťanská spiritualita“, s.156-158

3. Terénní výzkum

V této kapitole se zaměřuji již na vlastní terénní výzkum, který byl proveden na vybraném vzorku českých katolických křesťanů pomocí dotazníku, který obsahuje dvě základní části. Za prvé je to část, pomocí které jsem zjistil jeden za šestnácti typů osobnosti respondenta. Druhá část je zaměřena na spiritualitu, duchovní život a praktikování víry respondenta. Chtěl bych zde ještě odkázat na dotazník, který respondenti vyplňovali⁶⁴.

3.1. Zjištění typu osobnosti

Při zjišťování typu osobnosti respondentů jsem si vybral již standardizovaný, ověřený dotazník, který jsem si vypůjčil z internetového portálu www.mypersonality.info.

Obsahuje 76 otázek. V každé otázce se vybírá ze dvojice pojmů, které si navzájem protirečí a respondent tak vybírá preferovanou funkci. Např. „Mám nejvíce zábavy, když se zapojím do: Skupinových činností (zastoupení extraverte) nebo individuálních činností (zastoupení introverte).“ Podobně je to i s dalšími funkcemi např. „Dělám rozhodnutí založená na logice (zastupuje funkci myslící při rozhodování) nebo na pocitech (zastupuje citovou funkci)“. Podíváme-li se na funkce u vnímání tak otázka z dotazníku vypadala např. takto: „Mám raději řečníky, kteří komunikují doslovně (reprezentace smyslového vnímání) nebo obrazně (zastoupení intuice).

Tento dotazník a tento internetový portál jsem si vybral především proto, že odborně a přímo navazuje na to co v Americe vytvořili Myers a Briggs a také proto, že je zde pokaždé, když si další člověk vyplní dotazník vše čerstvě zaznamenáno do statistiky s procenty zástupců jednotlivých typů v populaci. V současné době tedy 19.06.2012 bylo na portálu vyhodnoceno 1 315 138 testů a počet vyhodnocených testů každý den stoupá. Web mypersonality.info je provozován a vlastněn Texaskou firmou DreamDolphin Media, LLC a celý web je projektem divize této firmy a to

⁶⁴ Viz: příloha č. 1

divizí Personality max.⁶⁵ Webové stránky mypersonality.info se přímo odkazují na výzkumy C.G. Junga, Isabel Briggs Myers a Katharine Cook Briggs.

3.2. Zjištění spirituality

Tuto druhou část dotazníku jsem vytvářel na základě odborné literatury a konzultace s psychologem a katolickým knězem panem PhDr. Jiřím Pilzem. Tuto část dotazníku jsem rozdělil do osmi okruhů.

Za A) jsem zjišťoval jak ten který katolický křesťan skutečně praktikuje svou víru a jak často chodí do kostela na mši. Např. otázka: „Jak často chodíte do kostela na mši? 1x týdně, 1x měsíčně, příležitostně. V této kategorii je potom i pár otázek spíše doplňkových a jedna matoucí na to, aby respondent neupadal do stavu, kdy už otázky skoro nevnímá a jen monotónně vyplňuje. Byla to tato otázka, která s výzkumem vůbec nesouvisela: „Chováte pro radost nějaké zvíře? Pokud ano napište jaké – pokud jich chováte víc, tak napište jen jedno, jen to, které máte nejraději, to které nejraději chováte.“

Za B) to je skupina otázek, které se ptaly na život v církevním společenství a jedna z nich má i konotace s rozlišením introverze a extraverze. Otázka: „Zúčastňujete se rád/a farních akcí?“ Odpověď „ano“ by implikovala extraverzi, zatímco „ne“ introverzi.

Za C) to je kategorie, kterou jsem nazval „život na mši“ a v tomto okruhu jsou minimálně 2 otázky, které přímo navazují na dotazník MBTI. Jsou to otázky: „Mít čtení v kostele je pro mě: příjemné (extraverze) nebo nepříjemné (introverze).“ „Je pro vás u biblických textů podstatnější doslovný význam (smyslové vnímání) nebo spíš symbolický (intuice)?“ I další otázky z této kategorie měly konotace k dotazníku MBTI, ale u těch by to mohlo být sporné, proto je nebudu zařazovat do této podkapitoly, ale až do podkapitoly 3.3. s výsledky výzkumu.

V kategorii D) která se vztahuje k modlitbě jsem se ptal na to jak se respondent modlí, jestli v soukromí nebo raději kolektivně a na to, kdy se modlí. Jestli si to, kdy se bude modlit, určuje sám nebo ne a také jestli má raději naučenou

⁶⁵ www.personalitymax.com

modlitbu a nebo se modlí vlastními slovy. Moje hypotéza zní, že to všechno by mohlo mít nějakou souvislost s typem osobnosti respondenta.

Kategorii E) jsem nazval přístupy ke svátosti smíření. Zde byla hlavní otázka tato: „Chodíte ke zpovědi? Pokud ano: je to proto, že často hřešíte a nebo jenom cítíte za něco pocity viny nebo proto, že se ke zpovědi chodit prostě má. Pokud ne: tak je to proto, že si myslíte, že nehřešíte nebo necítíte pocity viny nebo neuznáváte zpovědi nebo se vám prostě nechce?

Odpověď, že se ke zpovědi chodit prostě má, by mohla implikovat vnějškovou religiozitu jedince.

Další kategorie F) se ptala na duchovní zážitek. Jestli respondent někdy něco takového zažil a když, tak co přesně to bylo. Touto otázkou bych chtěl zjistit jestli je nějaký typ nebo typy osobnosti, které mají tendenci zažívat více duchovních zážitků než jiné typy.

Předposledním okruhem G) je otázka vnímání Boha. V této kategorii chci ověřit, zda skutečně lidé co upřednostňují cítění před myšlením si na Bohu cení více to že je milosrdný než že je spravedlivý.

Posledním okruhem H) je cesta k víře. Zde jsem zjišťoval, zda respondenti byli nebo nebyli vychováváni k víře. Pokud by typ osobnosti člověka nenaznačoval sklony k určitému náboženskému chování, pak by mohla alespoň tato kategorie něco málo podkrýt.

Na konci dotazníku jsem zařadil i část, kde respondenti popisují, co pro ně znamenají určité pojmy jako např. modlitba, kostel, kněz, atd.. Tato část však pro moje téma neměla zajímavé výsledky.

Mou základní hypotézou je, že duchovní život člověka souvisí s jeho typem osobnosti a to tak, že ovlivňuje veškeré jeho chování. To jak se modlí, jak chodí ke zpovědi, jak často je v kostele, jak se dostal k víře, jestli měl nějaký duchovní prožitek atd. I když je to, co jsem napsal výše, můj základní předpoklad, je také možné, že je spiritualita ovlivňována více než typem osobnosti, spíše okolím člověka a jeho výchovou.

3.3. Průběh a Výsledky terénního výzkumu

Celkem jsem rozdal a rozeslal 200 dotazníků, z nichž se mi vrátilo 66 vyplněných dotazníků, ze kterých ovšem bylo jen 53 vyplněných celých a tudíž 53 dotazníků byl můj vzorek, který jsem hodnotil. Výzkum probíhal především v solnické a v menší míře také v dobrušské a královehradecké farnosti. Všichni respondenti byli praktikující katolíci, kteří chodí alespoň 1x měsíčně do kostela na mši. Celkem 91% respondentů chodí do kostela minimálně 1x týdně. Celkem bylo v dotazníku 112 otázek. Z toho 76 zaměřených na zjištění typu osobnosti podle MBTI a 36 na zjištění spirituality. 34 dotazníků bylo vyplněno ženami, kdy nejmladší z nich bylo 13 let (13 let je podle portálu mypersonality.info nejnižší hranice pro vyplňování dotazníku) a nejstarší 75 let. 19 dotazníků vyplnili muži a nejmladšímu bylo 16 let a nejstaršímu opět 75 let. Věkový průměr všech respondentů je 39 let.

V této části práce, která je dle mého názoru nejdůležitější, bych rád v surových číslech ukázal, jaké byly výsledky mého výzkumu. Čísla budou uvedena v procentech a to především v poměru protikladných funkcí a nebo budu porovnávat mé výsledky s výsledky v běžné populaci.

Na první pohled už po samotném vyhodnocení první části dotazníku, to je zjištění typu osobnosti podle dotazníku MBTI, je naprosto zřetelné, že procenta zastoupení u jednotlivých typů mezi českými katolíky se v některých případech velmi liší od procenta zastoupení v běžné populaci.

Podívejme se za procentuelní zastoupení z výsledků dotazníku u osmi základních funkcí, ze kterých se skládá MBTI. Extravertů bylo pouhých 25% oproti 65,5% což je zastoupení v běžné populaci. Introvertů bylo tím pádem 75%, kdy v populaci jich je 34,5%. Lidí, kteří mají jako hlavní funkci smyslové vnímání bylo 68% a v populaci je zastoupeno 73,5%. Těch kteří mají jako hlavní intuici bylo 32%. V běžné populaci tedy zastoupených 26,5%. Přemýšlivých lidí bylo 57% proti 50% v populaci. Lidí, kteří mají jako hlavní cítění bylo tedy 43% opět proti 50% v běžné populaci. Respondentů s rozhodovacím postojem bylo 59% proti 51% v populaci. Těch kteří upřednostňují vnímání bylo 41% v běžné populaci zastoupených 49%. Z výše uvedených výsledků je tedy patrné, že největší rozdíl je mezi zastoupením

extravertů a introvertů. Je tedy zřetelné, že mezi českými katolíky převládají introverti nad extraverty.

Dále uvedu procentuelní zastoupení jednotlivých šestnácti typů mezi českými katolíky oproti běžné populaci. Lidí typu ESTJ bylo 11%, když v populaci jich je 13%. Lidí typu ENTJ bylo 0%, kdy v běžné populaci jich jsou 4%. ESFJ bylo opět 0% a v běžné populaci jich je ale 12%. Typu ENFJ byly 2% proti 4% v populaci. Typu ENTP bylo 5,5% proti 4,5 % v běžné populaci. Typu ENFP byly 2% respondentů. Ve většinové populaci jich je 7%. Typ ESTP opět chyběl, takže 0%, ale běžně v populaci je jich 10%. Posledního z extravertních typů, tedy ESFP, byly 4% proti 11% v běžné populaci. Už z těchto výsledků extravertních typů, tedy, že 3 typy úplně chybí a jiné jsou zastoupeny v daleko menším měřítku je patrné, že chybějící procenta budou doplněna mezi introvertní většinou. Typu ISTP bylo 9,5% zatímco obvykle jich je 6%. Lidí typu INTP byly 4% a v běžné populaci 2,5%. INTJ je zastoupeno 5,5%, ale v běžné populaci jen 1,5%. V populaci nejméně zastoupený typ INFJ je mezi českými katolíky zastoupen 5,5% a v populaci pouze 1%. Typ ISFP má zastoupení 9,5% a v populaci 6%. Typ INFP je zastoupen 7,5% a v běžné populaci 2%. Zdaleka nejpočetnějším typem mezi českými katolíky je ale typ ISTJ, který je zastoupen 21% v běžné populaci jich je 8,5%. Poslední typ je ISFJ, který má mezi českými katolíky 13% a v populaci 7%. I v této části je patrné, že extraverti nemají mezi českými katolíky velké zastoupení a velikým překvapením je i fakt, že 3 typy, tedy ENTJ, ESTP a hlavně ESFJ úplně chybí. Přesto, že dotazník vyplňovaly hlavně ženy, je zajímavé, že typ ESFJ, který je mezi ženami v běžné populaci zastoupen 17% zde úplně chybí. Podle výše uvedených výsledků bychom už byli schopni vypočítat typ typického českého katolíka. Ten by podle výsledků bez pochyby byl ISTJ.

V této části se již podíváme na jednotlivé otázky a na to, jak byl či nebyl výsledek ovlivněn typem osobnosti. Budu postupovat podle výše popsanych osmi kategorií do kterých jsem část o spiritualitě rozdělil.

„Ověřující otázky“, tedy kategorie A), byla určena hlavně k ověření praktikování víry daného respondenta, lidé, kteří tímto ověřením neprošli, to znamená, že málo chodili do kostela na mši, byli vyškrtnuti a nehodnoceni. Vyškrtnuti byli tedy všichni, kteří odpověděli, že nechodí pravidelně do kostela a jen

příležitostně, všichni, kteří odpověděli, že chodí pravidelně nebo alespoň 1x týdně byli ponecháni a zahrnuti do výsledků a to tedy bylo 53 kusů. Co se týká otázky role v otázce 5,⁶⁶ tedy napište roli, se kterou se nejvíce ztotožňujete, tak zde nebyl zjištěn žádný zajímavější výsledek ve vztahu k MBTI, ale celkově byly nejsilněji zastoupené role asi tyto: 27% odpovědělo, že role matky/otce, 19% roli katolíka a 19% roli křesťana. Na otázku číslo 6. Které ze ctností si ceníte nejvíc, jestli lásky, naděje nebo víry, tak zde už jsou čísla zajímavější ve vztahu k MBTI. Největší zastoupení měla láska v průměru 67%, ale nejvíc jí preferují lidé typu P (vnímání), kteří mají 76% v poměru k jejich protějšku J (rozhodování). Víra, která byla celkově na druhém místě, celkem 20% byla nejoblíbenější u typu T (přemýšlení) 32% a nejméně zastoupena u jeho protějšku, typu F (cítění) 5%. Naděje, která byla celkově na třetím místě se 13% byla nejoblíbenější právě u typu F, u kterých měla 20% vůči jejich protějšku T. U otázky 7. Máte větší strach z vlastní smrti nebo ze smrti blízkých? Odpověděla převážná většina 87%, že mají větší strach ze smrti blízkých. Největší rozdíl byl mezi typem S (smyslově vnímající) a N (intuitivní). Lidé typu N se v průměru nejvíce bojí své vlastní smrti a to z 29%. Lidé typu S se vlastní smrti naopak bojí nejméně a to jen z 6%. Otázkou 15. byla otázka na to, zda-li respondenti chovají a nebo nechovají nějaké zvíře z 62% zvířata nechovají na druhém místě byl pak pes a na třetím kočka. Tato otázka neměla žádnou souvislost s typem osobnosti a jak už bylo řečeno, byla zde jako matoucí. Poslední otázka z tohoto bloku, tedy 25., kde jsem chtěl zjistit, s jakým typem osobnosti by se respondent ztotožnil, se ukázala jako k ničemu, neboť na ni respondenti z převážné většiny nedokázali odpovědět.

Teď přejdeme k výsledkům u kategorie B) s názvem „život v církevním společenství“. Na otázku 9. Cítíte se dobře mezi lidmi, kteří jsou také věřící odpovědělo 90% respondentů že ano. Na druhou otázku v této kategorii, tedy na 10. Cítíte se hůř mezi lidmi, kteří věřící nejsou? Celkem odpovědělo 64% respondentů, že ne, ale největší rozdíl byl mezi introverty a extraverty, neboť lidé typu E (extraveti) měli z 84% že ne a I (introverti) měli jen z 58% že ne. U otázky 11. Zúčastňujete se rád/a farních akcí? Nebyl téměř žádný rozdíl mezi typy. Celkem odpovídali všichni z 60% že ano. Nejvíc měli extravertní typy, ti měli z 69% že ano.

⁶⁶ Viz. přílohy č. 1. a 2. (číslování otázek je podle toho jak jsou v dotazníku)

V poslední otázce tohoto bloku odpovídali všichni opět velice podobně nehledě na typ osobnosti z 55% všichni odpověděli na otázku 12., že se radují raději z intimního vztahu s Bohem než že by prožívali skupinovou modlitbu a mši ve společenství křesťanů.

Třetí kategorie, tedy C), kterou jsem nazval „život na mši“ měla jednu z největších úspěšností, co se týká konotace s MBTI dotazníkem, neboť každá otázka v této kategorii odhalila nějakou souvislost. Otázka 3., která se ptala, jestli je pro respondenta příjemné nebo nepříjemné mít v kostele čtení dokázala, že z 62% je to příjemné pro typ J, což bylo ze všech typů nejvíc a pro jeho protějšek typ P je to ze 79% nepříjemné. Otázka 8. jestli mají respondenti raději tichou mši nebo mši s hudbou, většina, 78% odpověděla, že s hudbou. Největší rozdíl byl u typů S a N, kdy lidé typu S mají rádi tichou mši jen ze 14% a lidé typu N ze 38%. U otázky 13. jestli respondenti chodí vždy když jsou na mši také ke svatému přijímání byl největší rozdíl u typů T a F. T odpovídali ze 47% ano, zatímco F ze 75% ano. Otázka 14. byla jedna z neúspěšnějších co se výsledků týče, neboť zde byl rozdíl skutečně protikladný u typů S a N. Na otázku, jestli je středem jejich duchovního života liturgický obřad a udělování svátostí respondenti odpovídali ano nebo ne. Lidé typu S odpovídali ze 75% že ano, zatímco lidé typu N z 80%, že ne. Poslední otázkou této kategorie byla otázka 17. a to ve znění, jestli je pro respondenta u biblických textů podstatnější doslovný význam nebo symbolický. Lidé typu S odpovídali, že z 53% symbolický, ale lidé typu N z 88% že symbolický podobný rozdíl byl i u typů J a P, kdy P z 82% že symbolický a typ J, že z 52% symbolický.

Další kategorii D) byla „modlitba“ . Na otázku 16. jestli respondent preferuje kolektivní modlitbu a nebo modlitbu v soukromí ,72% odpovědělo, že raději v soukromí bez ohledu na typ osobnosti, neboť zde nebyli velké rozdíly mezi typy. 18. otázka se ptala na to, zda má respondent raději naučenou modlitbu a nebo jestli si raději vymýšlí vlastní a potvrdilo se, že lidé typu S mají z 80% raději naučenou modlitbu, zatímco lidé typu N mají ze 76% raději modlitbu vlastní. Naučenou modlitbu mají ještě rádi extraverti a to z 84%. Na otázku 19. odpovídali všichni celkem stejně. Byla to otázka, zda se respondenti modlí tehdy, když by to bylo logicky vhodné a nebo tehdy, když sami cítí, že je správný čas na modlitbu. Na tuto otázku odpovědělo 85% všech respondentů, že tehdy, když sami cítí, že je správný

čas a žádný z typů výrazně nevybočoval. U poslední otázky z této kategorie tomu bylo podobně jako u předchozí otázky. Na otázce 23. jestli respondenti preferují modlitbu ve vlastní fantazii a nebo jestli raději používají „nějaké pomůcky“ jako třeba modlení se růžence a nebo žalmy atd.. Odpovědělo 67%, že se modlí raději ve své fantazii a opět žádný typ výrazně nevybočoval.

Další část dotazníku E) měla název „přístupy ke svátosti smíření“ . V této kategorii byly pouze 2 otázky. Otázka 20. kde respondenti odpovídali, jestli, když jdou ke zpovědi, tak jestli se zpovídají tak, že řeknou obecně, že zhřešili a nebo jestli dělají výčet hříchů. Zde byl rozdíl mezi typem J a P. Nebo J odpovídali z 60%, že dělají výčet hříchů a P naopak ze 72% říkají, obecně, že zhřešili. Otázka 28. kde jsem se ptal na to jestli a proč lidé chodí ke zpovědi, kdy z 96% lidé odpovídali, že ano. Na typu osobnosti u této otázky vůbec nezáleželo, nebyla zde žádná souvislost.

Šestá část dotazníku F) má název „duchovní zážitek“ a skládá se ze dvou otázek. 21. otázka se ptala na to, jestli si respondent zvláštní skutečnosti, které se stane svědkem bude snažit odůvodnit logicky a nebo jestli ji přijme jako zázrak nebo zjevení. Zde byl největší rozdíl u typů T a F. Lidé typu T odpovídali z 63% že logicky a lidé typu F z 65% že zázrak. 36. otázka se ptala na to, jestli respondent někdy zažil nějaký duchovní nebo náboženský zážitek. Jelikož je tato otázka velice spekulativní a každý by si jí mohl vyložit jinak, tak respondenti měli za úkol ještě v dotazníku popsat co pro ně duchovní nebo náboženský zážitek znamená a popřípadě popsat jaký zážitek měli. Ti kteří popsali svůj zážitek jako „setkání“ s něčím nadpřirozeným jsem bral jako relevantní. Pravděpodobnost, že respondent zažil něco takového se zvyšovala pokud v jeho typu bylo obsaženo I, N, F, P čím více písmen tím větší pravděpodobnost zážitku, neboť typy I měli 60% že ano, typy N 73%, že ano, typy F 69%, že ano a typy P 68%, že ano. Obrácené typy k těmto typům tedy E, S, T, J měli vždy pravděpodobnost pod 50% v průměru 42,5 % a nejméně měli extraverti s 38%.

Předposlední kategorií G) je kategorie nazvaná „vnímání Boha“. Všechny typy odpovídaly velmi podobně ve všech otázkách. Otázka 22. jestli si respondent na Bohu cení nejvíce to, že je milosrdný a nebo spravedliví, většina odpovídala 78%, že milosrdný. Největší rozdíl byl u typu T a F, když lidé typu T odpovídali z 67%, že milosrdný a lidé typu F z 91%, že milosrdný. 24. otázka byla, zda je pro respondenta

osobně Bůh víc vnější stvořitel a nebo součást lidské duše. Zde všechny typy odpovídali skoro stejně a to 59%, že je Bůh součástí lidské duše. Otázka 26. zda je Bůh vnímán více jako soudce a zákonodárce a nebo jako spasitel a uzdravovatel odpověděla drtivá většina 90% respondentů, že spasitel a uzdravovatel. Mezi typy opět nebyli znatelné rozdíly. U otázky 27. zda si respondenti představují Boha jako určitou postavu nebo jako neuchopitelnou sílu odpovědělo 76% lidí, že jako neuchopitelnou sílu. Mezi typy byl největší rozdíl u extravertů, neboť měli největší procento ze všech typů u odpovědi, že si Boha představují jako určitou postavu a to ze 42%.

Poslední kategorií H) byla „cesta k víře a oddanost“. V této kategorii bylo nejvíc otázek a zároveň myslím, že zde byl i učiněn jeden z nejzajímavějších objevů z mého výzkumu. Na otázku 4. jestli si respondent myslí, že náboženství je nejdůležitější hodnotou v životě člověka, odpovědělo 73%, že ano a mezi jednotlivými typy nebyli téměř rozdíly. Na otázku 29. jestli vedli respondenta k víře rodiče odpovědělo 85%, že ano, ale z extravertů to bylo 100%, tudíž v mém vzorku nebyl žádný extravert, který by nebyl veden rodiči k víře a vzhledem k tomu, že je celkově mezi českými katolíky, jak z výzkumu vyplývá, daleko méně extravertů než v běžné populaci, přijde mi fakt, že ani jeden extravert není konvertita velice zajímavý. Otázku 29. jsem si potvrdil i v otázce 30., kde respondenti odpovídali na to, zda jsou věřící už od té doby co jsou dítě a nebo až od pozdější doby a opět zde bylo 100% extravertů už od dítěte věřících. Na otázku 31, co byl první impuls k víře, co nebo kdo respondenta k víře přivedlo, byla odpověď ze 75%, že rodiče, z 11% náboženský zážitek a z 10% kamarád, něco jiného bylo vždy zastoupeno jen velmi malým procentem. U extravertů to zde už nebylo 100% rodiče, ale jen 85%, zbytek rovnoměrně zaujímal kamarád a náboženský zážitek. Otázka 32. se ptala jestli měl respondent někdy období, kdy přestal chodit do kostela. Zde byl největší rozdíl mezi typem E a I, kdy lidé typu E pouze z 15% odpovídali, že ano a lidé typu I ze 46%, že ano. 33. otázka byla, jestli se respondent cítí ve své víře pevný a nebo váhá, zde byl největší rozdíl u typu J a P. Lidé typu J odpovídali ze 74% že jsou pevní a lidé typu P jen ze 38%. 34. otázka byla zaměřena na to, jestli jsou i rodiče respondenta praktikující křesťané a u extravertů to bylo opět tak, že byli buď oba a nebo v menšině případů alespoň matka. Což mi i ověřilo otázku 29. a 30. Poslední otázka

35. se ptala na to, zda-li pohlíží respondent kriticky na religiozitu svých rodičů. Zde byl největší rozdíl u typů S a N. lidé typu S odpovídali ze 14% ano, zatímco lidé typu N ze 47%, že ano.

I přes celkem nízký počet respondentů byli výsledky dotazníku velice přesvědčivé, neboť u otázek, kde nebyl příliš velký rozdíl v odpovědích mezi různými typy, nejen, že nebyl velký rozdíl, ba nebyl téměř žádný a naopak u otázek, kde rozdíl byl, tam byl velmi patrný. Považuji tedy počet respondentů pro potřeby této práce za optimální.

Závěr

Pokud bych měl práci stručně shrnout, tak v první kapitole byla stručně řeč o tom, co to vlastně je typ osobnosti a osobnost. V druhé kapitole jsme si ukázali nějaké přístupy k religiozitě a předběžně vymezili, co budeme zkoumat v druhé části dotazníku. Konečně ve třetí části byla řeč již o samotném dotazníku a konaném výzkumu.

Jelikož záměrem a cílem práce bylo vytvořit dotazník, ze kterého by bylo možné se alespoň něco nového dozvědět o českých praktikujících katolících, tak myslím, že záměr práce byl naplněn nad očekávání. I přes to, že některé otázky, o kterých jsem se domníval, že budou mít konotace s MBTI dotazníkem, je neměly, tak zase na jiných otázkách se ukázala větší vypovídající hodnota, než jsem očekával. Tudíž výzkum hodnotím jako vydařený, neboť výsledky byly velmi zajímavé a to obzvlášť v případech, které byli procentuálně nepřesvědčivější. Hlavní přínos práce vidím v tom, že ukazuje to, že nejen, že mezi katolíky je pouhých 25% extravertů, zatímco v běžné populaci jich je o 40,5% více, ale i to, že ani jeden z extravertovaných respondentů k náboženství nekonvertoval, ale všichni extraverti byli od malička vychováni k víře. Další velký přínos vidím také v tom, že lidé s preferencí smyslového vnímání mají raději naučenou modlitbu a středem jejich duchovního života je udělování svátostí a liturgický obřad. Lidé s preferencí intuice naopak preferují vlastní modlitbu a středem jejich duchovního života není liturgický obřad. Předposlední z těchto velkých přínosů spatřuji v potvrzení, že čeští katolíci s preferencí přemýšlení se snaží logicky odůvodňovat zvláštní skutečnosti, kterými jsou svědky. Lidé s preferencí citění to mají naopak a přijímají to jako zjevení či zázrak. Poslední větší zjištění spatřuji v tom, že lidé s preferencí rozhodování uvádějí v převážné většině, že jsou ve své víře pevní, zatímco lidé s převahou vnímání spíše pochybují o své víře.

Některé z charakteristik C. G. Junga uvedené v podkapitole 2.2 jsem se pokusil formulovat v otázkách a zařadit je do dotazníku, který respondenti vyplňovali. Některé otázky potvrzovali pravdivost výše psaných výzkumů C. G. Junga. Např. že pro extraverta s převládajícím vnímáním skrze svých pět smyslů bude ústředním rozvojem jeho spirituality liturgický obřad a přijímání svátostí. Oproti

tomu se naopak některé údaje nepotvrdili a to, že introverti s převládajícím smyslovým vnímáním budou tíhnout k tomu, v modlitbě používat ikony, obrazy, růženec atd.. S přihlédnutím k jiným výzkumům a hypotézám v 2. kapitole si myslím, že výzkum měl velice dobrou ověřující hodnotu. Nehledě na poznatky, které přinesl jako nové možnosti zkoumání.

Takže skutečně je pravda, že typ osobnosti má vliv na náboženské prožívání člověka, jak lidé svou víru vnímají a jakým způsobem praktikují svou víru. K prohloubení a ucelení znalostí v oblasti konotace spirituality s typem osobnosti by však mohl posloužit další výzkum.

Bibliografie

I. Primární literatura:

Čakrt, Michal. *Typologie osobnosti*. Praha: Management Press, 2004.

Jung, Carl Gustav. *Psychological Types*. In *Collected Works* (Vol. 6). Princeton, NJ: Princeton University Press, 1971.

Kolaříková, Olga. „Pohledy na psychologii náboženství“. *Religio* 4.1 (1996): 3-15.

Kolaříková, Olga. „Psychologie náboženství a osobnostní problematika“. *Československá psychologie* 40.4 (1996): 296-303.

Myers-Briggs, Isabel – Myers, Peter B. *Gifts Differing: Understanding Personality Type*. Palo Alto, CA: Davies Black Publishing, 1995.

Nakonečný, Milan. *Základy psychologie osobnosti*. Praha: Management Press, 1993.

Repicky, Robert A., C. S. B. „Jungovská typologie a křesťanská spiritualita“, s. 148-161. In: Moore, Robert L. (ed.). *C. G. Jung a křesťanská spiritualita*. Praha: Portál, 1998.

Ulanovová, Anna B. „Bytostné já jako to odlišné“, s. 41-61. In: Moore, Robert L. (ed.). *C. G. Jung a křesťanská spiritualita*. Praha: Portál, 1998.

II. Sekundární literatura:

Allport, Gordon W. *O povaze předsudků*, Praha: Prostor 2004.

Allport, Gordon W. – Ross J. M., „Personal religious orientation and prejudice“, *Journal of Personality and Social Psychology*, 5 (1967): 432-443.

Franz, Marie Luise von – Hillman, James. *Jung's Typology*. New York, NY: Spring Publications, 1971.

Holm, Nils G. *Úvod do psychologie náboženství*. Praha: Portál, 1998.

James, W. *Druhy náboženské zkušenosti*. Praha: Melantrich, 1930.

Jung, Carl Gustav. The Structure and Dynamics of the Psyche. In: *Collected Works* (Vol. 8). Princeton, NJ: Princeton University Press, 1969.

Kohut, V: „Spiritualita“. In: Fiores de, S., Goffi, T. (eds.): *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999.

McGrath, E. Alister. *Křesťanská spiritualita*, Praha: Volvox Globator 2001.

Myers, Katharine D. – Kirby, Linda K. *Introduction to Type: Dynamics and Development, Exploring the Next Level of Type*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologist Press, 1994.

Otto, Rudolf: *Posvátno*, Praha: Vyšehrad, 1998.

Říčan, Pavel. *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál, 2007.

Smékal, Vladimír. *Pozvání do psychologie osobnosti*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2004.

Stříženeček, Michal. „Novšie trendy empirického výskumu v psychologii náboženstva“. *Religio* 3.2 (1995): 133-142.

III. Ústní zdroje:

Konzultace s PhDr. Jiřím Pilzem v Ústí nad Orlicí dne 18.2.2012

IV. Internetové zdroje:

www.mypersonality.info dne 19.06.2012

Seznam použitých zkratk

E = extraverte

I = introverze

S = smyslové vnímání

N = intuice

T = přemýšlení, logické uvažování

F = cítění

J = rozhodování

P = vnímání

MBTI = Myers-Briggs type indicator

Seznam příloh

1. Znění použitého dotazníku
2. Forma dotazníku používaná při jeho vyhodnocování